

סימן יב

התעסקות במלאכה בזמן ברכת המזון וברכות

(או"ח סי' קפ"ג סע' י"ב וסי' קצ"א סע' ג')

פתיחה

כתב מרן השו"ע בהלכות ברכת המזון (או"ח סי' קפ"ג סע' י"ב) "אסור לברך והוא עוסק במלאכתו" (ועיי"ש עוד בשו"ע בסע' ח' ובסע' ט"א). ושוב כתב כן השו"ע (בסי' קצ"א סע' ג') "אסור לעשות מלאכה בעודו מברך". וביאור המשנ"ב שם (בסי' קצ"א סק"ו) טעם הכפילות "דשם (בסי' קפ"ג) מיירי שמקודם התחיל במלאכה ("אסור לברך והוא עוסק במלאכה", משמע שכבר עוסק במלאכה), וכאן מיירי שמקודם התחיל לברך ("בעודו מברך"), והיא היא" ע"כ. הרי שאף אם היה עוסק במלאכה, חייב להפסיק כדי לברך ברכת המזון בכבוד ראש, ובלא התעסקות בדברים אחרים.

ויש לעיין בגדר איסור זה ובטעמו, והאם איסור זה קיים גם בעודו מברך שאר ברכות שאינן ברכת המזון? אלא הן מדרבנן. ואיך הדין בשאר מצוות. וזה החילי בעזרת צורי וגואלי.

א. בסע' ח' השווה השו"ע את ברכת המזון לתפלת עמידה, לעניין דיני הפסקה (וע' חזו"ע טו"ב וברכות עמ' פ"ד והלאה, שהאריך מאד בדין זה). ובסע' ט' הצריך השו"ע לישב בדרך כבוד ובאימה בשעת ברכה"מ (ועיי"ש בחזו"ע).

ב. אמנם הפמ"ג (בא"א סי' קצ"א סק"ב) תירץ אחרת, וז"ל "ע' מג"א דמשום הכי כפלו המחבר כאן, אף על גב דכבר כתב בסוף סימן קפ"ג, לאשמעינן דפועלים אי רוצים להחמיר ולברך ולעסוק במלאכה אסורים" ע"כ. וע' לקמן.

ג. לענ"ד ברור מסברא שאין להתעסק בדברים בעודו מברך, וכל הספק האם הדבר גם אסור מעיקר הדין, שכך אסרה תורה או אסרו חכמים. (וע' בספר חסידים מהדו' מוסד הרב קוק, בסי' מ"ו, כדלקמן, וע"ע בכה"ח או"ח סי' קצ"א אות ר').

מקור הדין בירושלמי בעניין
איסור התעסקות במלאכה בזמן
ברכת המזון

והנה מרן הב"י (בס"ס קפ"ג) כתב, שמקור דין זה הוא בירושלמי ברכות (פ"ב ה"ה, דף כ"ו ע"ב). וז"ל הירושלמי שם "תני, הפועלין שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית, הרי אילו מברכין ברכה ראשונה, וכוללין של ירושלים ושל ארץ, וחותרין בשל ארץ וכו'. א"ר מנא, זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה בשעה שיברך, דלכן מה אנן אמרין, יעשה מלאכה ויברך" ע"כ. והב"ח (בסי' קצ"א) אחר שהביא דברי הירושלמי הנ"ל, כתב לפרש וז"ל "אמר רב מונא זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה עד שיברך. פירוש מדפטרין לפועלים שלא יברכו הטוב והמטיב כל עיקר, ולא אמרינן שיהיו עוסקין במלאכתן

ומברכין", אלמא דאסור לעשות מלאכה בשעה שהוא מברך, אלא יברך מקודם, ואח"כ עושה מלאכתו. ולא דמי לקריאת שמע דעוסקין במלאכתן וקורין. וכן כתב בית יוסף"ו ע"כ. וכ"ה במג"א (קצ"א סק"ב) שכתב "דאל"כ גם הפועלים הו"ל לברך ולעשות מלאכה, אלא ע"כ דמוטב לדלג בברכה, מלעשות מלאכה בעודו מברך. ונ"ל דאפילו תשמיש קל אסור לעשות" ע"כ.

וכן כתב הטור (בסי' קצ"א) וז"ל "פועלים העושין מלאכה אצל בעה"ב, מקצירין בבה"מ כדי שלא לבטל במלאכת בעה"ב, דתניא, פועלים העושין מלאכה אצל בעה"ב קורין ק"ש ומתפללין ואוכלין פתן ומברכין לפניה, ולאחריה שתי ברכות. כיצד וכו', והטוב והמטיב א"א אותה כלל". וכ"כ הרמב"ם (הלכות ברכות פ"ב ה"ב), עיי"ש. הרי שהפועלים מברכים רק

ד. וכן מבואר בבבלי ברכות (ט"ז ע"א), וכ"פ כל הפוסקים. (אכן בזממה"ז גם פועלים מברכים כרגיל, ע' בשו"ע או"ח סי' קצ"א סע' ב' שכתב כן, ומקורו בהגה"מ ברכות פ"א אות ט', כמובא שם בב"י, ואכמ"ל).

ה. וכ"כ הפני משה שם "דלכן, דאם לא כן אלא שמותר לעסוק במלאכה בשעת ברכה, א"כ מה אנן אמרין לחלק בין עושין בסעודתן או אם עושין בשכרן, הא יכולין לעשות מלאכה ולברך כל הברכות" ע"כ. וכ"כ הר"ש סירלאו ומהר"א פולדא בירושלמי שם.

ו. מש"כ הב"ח "וכ"כ בית יוסף", לא קאי לכל דבריו ("ולא דמי לק"ש, וכו'), אלא לעיקר דבריו שהביא את הירושלמי הנ"ל. כ"נ לענ"ד. ולעצם דברי הב"ח שכתב "ולא דמי לק"ש", הנה הארון לא ביאר הטעם דלא דמי, ולקמן בע"ה נראה את סברות האחרונים וסברות הרמב"ן למה באמת לא דמי.

ז. יש ראשונים שגרסו "ואין מברכין לפניה", ע' בב"י (בסי' קצ"א), וע' ברבינו מנוח על הרמב"ם (ברכות פ"ב ה"ב).

הארץ, או לדלג על ברכת הטוב והמטיב, ורק לפועלים התיירו חכמים דברים אלו. וא"כ לכאורה תמוה, שמאחר שאסור לכלול הברכות או לדלג על ברכות, וגם אסור לברך בשעה שעוסק במלאכתו, מה ראו חכמים לתקן "להקל" האיסורים לכלול ברכת בונה ירושלים בתוך ברכת הארץ, והאיסור לדלג ברכת הטוב והמטיב (ובפשוטו הם ב' איסורים שונים), ואילו את האיסור לברך בעודו עוסק במלאכתו (והוא רק איסור אחד), לא ראו לנכון להתיר.

וצריך לומר, והוא הכרח גמור לענ"ד, שהיה פשוט לחכמים שגרוע וחמור יותר לברך ברכה בעודו עוסק במלאכתו, מאשר לכלול הברכות, ואף לדלג לגמרי ברכה רביעית. ולכן תיקנו לעשות "הרע במיעוטו", דהיינו לכלול ברכה בתוך ברכה, ואף לדלג ברכה. וזהו שכתב המג"א הנ"ל "דמוטב לדלג בברכה, מלעשות מלאכה בעודו מברך", והרי זה כמבואר. אכן צ"ע הטעם, מדוע עיסוק במלאכה, חמור יותר מלדלג על ברכה לגמרי.

ונראה לבאר בס"ד, ע"פ מש"כ הט"ז (בס' קצ"א סק"א) וז"ל "אבל בודאי בכל המצות לא יעשה אותם ועוסק בדבר אחר, כי זה הוא מורה על עשייתו המצוה בלי כוונה^ט אלא דרך עראי ומקרה, וזה נכלל במאמר תורתנו ואם

ב' ברכות (הכוללים את כל ג' ברכות דאורייתא), ומדלגים על ברכת הטוב והמטיב.

וכתב שם מרן הב"י להקשות וז"ל "ואיכא למידק, למה אמרו שלא יברכו אלא שתיים מפני ביטול מלאכתו של בעל הבית, יברכו השתיים אחרונות והם עוסקים במלאכתם. וי"ל דמהכא משמע דאסור לברך בשעת עשיית מלאכה, והכי איתא בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ה) אמר רבי מונא זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה עד שיברך" ע"כ. וע' בראבי"ה (בסי' נ"ה) שגם פסק דין הירושלמי הנ"ל. וכ"ה באשכול (רצב"א, הלכות תפלה וק"ש), וכ"כ בספר הבתים (הלכות ברכות שער חמישי ס"י) בשם "יש מי שפסק", וכן הובא ברבינו מנוח על הרמב"ם (הלכות ברכות פ"ב ה"ב, אך לענ"ד לא בדעת הרמב"ם כתב כן, וע' לקמן בדעת הרמב"ם).

הרי שכולם שווים, שממה שפטרו את הפועלים מברכת הטוב והמטיב, ואף קיצרו להם חילוק ברכות, דהיינו שהם כוללים בברכת הארץ גם את ברכת ירושלים, ולא אמרו שיברכו ברכת בונה ירושלים וברכת הטוב והמטיב תו"כ שעושים מלאכתם, מכאן מוכח שאסור לעשות מלאכה בשעת ברכת המזון.

והנה זה ברור, שאסור למי שאינו פועל לכלול ברכת ירושלים בברכת

ח. לפנינו הגירסא "בשעה שיברך".

ט. וע' בעולת תמיד (בסי' קצ"א אות ב') שכתב שהטעם הוא "משום ביטול הכוונה. ונראה

בקיצור, דסו"ס גם הפועלים מודים ומברכים להשי"ת (ברכת הזן, ובברכת הארץ מודים אף על ירושלים), אך לברך באורך כתיקון, בדרך עראי ומקרה תו"כ התעסקות בדברים אחרים, זה חמור יותר, וכל המוסיף גורע'.

זכעי"ז נראה שכיון גם הלבוש (בסי' קצ"א סע' א') שכתב "פועלים העושין מלאכה אצל בעל הבית, התירו להם חכמים (ברכות ט"ז ע"א) לקצר בברכת המזון כדי שלא לבטל מלאכת בעל הבית, דחשו חכמים שמה יהיה בעל הבית דוחק למלאכתו אם יאריכו בברכה, ויברכו בלא כוונה, לפיכך אמרו טוב להם שיקצרו ויברכו בכוונה"א.

תלכו עמי בקרי, שפירושו אף שתלכו עמי, דהיינו עשיית המצוה, מ"מ היא בדרך מקרה ועראי" עכ"ל (וע' לקמן באורך במה שעמדנו בדברי הט"ז בס"ד). הרי מבואר שמי שעושה מצוות השי"ת, ותו"כ עשיית המצווה עוסק במלאכתו, מורה שעבודת השי"ת אצלו היא בדרך עראי ומקרה וללא כוונה, ויש על זה חלילה קללה חמורה בתורה הקדושה "ואם בזאת לא תשמעו לי והלכתם עמי בקרי, והלכתי עמכם בחמת קרי, ויסרתי אתכם אף אני שבע על חטאתיכם" (ויקרא פרק כ"ו). וא"כ ברור שמעשה זה חמור לעין ערוך, מלברך את השי"ת בקיצור מחמת אונס (ואונס רחמנא פטריה, נדרים כ"ז ע"א), ולכן הקלו בפועלים שיברכו

דוקא לכתחלה אבל בדיעבד יוצא, דלא גרע משיכור דלעיל (סי' קפ"ה סע' ה') ע"כ. (אך עיי"ש במשנ"ב סק"ו, ובביאור הלכה ד"ה או שהיה, בשם הרמב"ן). ולא הזכיר עניין קיום המצווה בדרך עראי. ושו"ר לאלויה רבה (בסי' קצ"א סק"ג) שכתב לפקפק בדברי העו"ת, שאפשר שלא יצא אף בדיעבד, ולענ"ד קושייתו אינה קשה, ואכמ"ל. (גם הביאור הלכה בד"ה בעודו, פסק כעו"ת, ועוד). וע' בכה"ח (שם אות ג') בשם המאמ"ר (בסי' קצ"א סק"ג). והנה גם הלבוש (בסי' קפ"ג סע' י', ובסי' קצ"א סע' ג') כתב "ואסור לברך והוא עוסק במלאכתו, מפני שלבו טרוד במלאכה ולא יוכל לכוין" ע"כ.

אכן בשו"ע הרב (סי' קפ"ג סע' י"ד) כתב כלשון הט"ז "אסור לעשות מלאכה בעודו מברך, מפני שנראה כמברך בדרך עראי ומקרה, אפילו תשמיש קל אסור לעשות", וצ"ע. וע' במחצית השקל על המג"א (בסי' קצ"א סק"ב), שכתב שגם המג"א סובר כטעם הט"ז. (והמדקדק יראה שכן מוכח בשעה"צ בסי' קצ"א סק"ד). ובאמת ע' בדברי הרמב"ן במלחמות דלקמן, שכתב כעין דברי הט"ז. וכן כתבו אחרונים רבים.

י. ע' בשו"ע או"ח (סי' א' סע' ד') שכתב "טוב מעט תחנונים בכוונה, מהרבות בלא כוונה" ע"כ. הכא נמי, טוב לפועלים לברך מעט ובדילוג, בכוונה ובאימה (ע' שו"ע או"ח קפ"ג סע' ט'), מאשר להרבות ברכות, ולברכם בדרך עראי ובלא כוונה. ודו"ק.

יא. ואמנם ע' בהערה לעיל שיש חילוק בין הט"ז ללבוש, שהלבוש הזכיר רק עניין הכוונה, והט"ז הוסיף גם עניין הזלזול, דהיינו שמברך בדרך עראי ומקרה.

האם יש איסור לברך ברכה מדרבנן בעודו עוסק במלאכתו

והנה בתחילה חשבתי, שהיה מקום לומר שכל דין הירושלמי הנ"ל הוא רק בברכת המזון של תורה, שהיא חמורה, ואין ללמוד מכאן לברכות שהן רק מדרבנן, דאין לך באיסור זה אלא חידושו². ושו"ר שכ"כ הפר"ח (בסי' ס"ג סע' ח') בתחילה, וז"ל "ומשמע דוקא ברכת המזון דהויא דאורייתא, אבל שאר הברכות יכול לברך אותן והוא עושה מלאכה" ע"כ. (אך עיי"ש שחזר בו, וע' לקמן).

אולם שוב התבוננתי וחזרתי לאחורי, שמדברי הבי"ג והב"ח¹ הנ"ל מוכח, שאיסור זה קיים אף בברכה דרבנן, שהרי הביאו ראיה מברכת הטוב והמטיב שהיא מדרבנן לכו"ע³, ואעפ"כ חכמים תיקנו לפועלים לדלג עליה, ולא תיקנו

לברך אותה בשעה שעוסקים במלאכתן, ועלה קאמר הירושלמי "זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה בשעה שיברך". הרי לכאורה מבואר מהירושלמי גופא להדיא, שאסור לעשות מלאכתו בכל הברכות, אף ברכות שהן רק מדרבנן, כברכת הטוב והמטיב.

מי שאכל ושבע ומסופק אם בירך האם חוזר על ברכת הטוב והמטיב

אמנם לענ"ד היה מקום לומר, שאין זה מוסכם ללמוד מהאיסור לעשות מלאכתו בברכת הטוב והמטיב, לכל שאר הברכות שהן מדרבנן. דהנה ידוע שנחלקו הפוסקים, במי שאכל לחם ושבע ונסתפק אם בירך ברכה"מ, ודינו לחזור ולברך דספק דאורייתא לחומרא (ע' בשו"ע או"ח סי' קפ"ד סע' ד', ובסי' ר"ט סע'

יב. ואפילו לדברי הט"ז הנזכר, היה מקום לומר כן, שהפסוק לכאורה מדבר רק על מצוות של תורה ("וזה נכלל במאמר תורתנו ואם תלכו עמי בקרי"), שלא מסתבר כ"כ שהפסוק בא לאסור לקיים גם מצוות דרבנן בדרך עראי. אולם ע' לקמן בדעת הט"ז, שלהדיא אסר בכל המצוות וברכות אפילו דרבנן.

יג. ז"ל הבי"י "יברכו השתים אחרונות והם עוסקים במלאכתם. וי"ל דמהכא משמע דאסור לברך בשעת עשיית מלאכה". הרי להדיא שהאיסור מתייחס גם לברכת הטוב והמטיב.

יד. ז"ל הבי"ח "אמר רב מונא זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה עד שיברך. פירוש מדפטרין לפועלים שלא יברכו הטוב והמטיב כל עיקר, ולא אמרינן שיהיו עוסקין במלאכתן ומברכין, אלמא דאסור לעשות מלאכה בשעה שהוא מברך" ע"כ. הרי להדיא שהאיסור קאי גם על ברכת הטוב והמטיב.

טו. ע' בברכות (מ"ח ע"ב), וברמב"ם (הלכות ברכות פ"א הלכה י"ז, ופ"ב ה"א), ובטור (בסי' קפ"ח), ובכ"י שם.

האם יחזור גם על ברכת הטוב והמטיב, שאף היא נכללת בכלל ברכת המזון של תורה, ונגררת אחר כל עיקר הברכה, אף שהיא בעיקרה רק מדרבנן, או שלא, מפני שאינה אלא מדרבנן לא יחזור עליה דספק דרבנן לקולא, וסב"ל. ולדעת המג"א (בסי' קפ"ד סק"ז) וסיעתו, יחזור אף עליה, וכ"פ המשנ"ב (שם ס"ק י"ג). אך לדעת הלחם משנה (ברכות פ"ב ה"ב) וסיעתו, לא יחזור עליה, וכ"פ מרן הראש"ל זצ"ל בחזו"ע (טו"ב וברכות עמ' ר"כ והלאה, ועיי"ש באורך במש"כ שם בעניין מחלוקת זו).

וא"כ היה מקום לומר, שלדעת מי שסובר שיש לחזור גם על ברכת הטוב והמטיב, הרי להדיא שעשאוה כברכה של תורה, ולדעת מי שסובר שלא יחזור עליה, הרי היא ככל ברכה דרבנן, וסב"ל. וא"כ אפשר, שרק למי שסובר שלא יחזור, והיא ככל הברכות דרבנן, לדעתו יש להביא ראיה בנד"ד לאסור לעשות מלאכה בכל הברכות דרבנן, דילפינן לה מברכת הטוב והמטיב. אך למ"ד שברכת הטוב והמטיב חמירא כשל תורה, א"כ אפשר שאין ללמוד ממנה לשאר ברכות שאינן אלא מדרבנן, מפני שרק בברכות של תורה החמירו שלא לעשות מלאכתו, וברכת הטוב והמטיב שאני, שעשאוה כשל תורה.

אולם לפענ"ד לאחר העיון נראה שאין לחלק בזה, ואף למי שסובר שעשאוה כשל תורה לעניין חיוב חזרה בספק בירך, אין זה מטעם שחמורה היא כשל תורה, עד שאין ללמוד ממנה לשאר הברכות. אלא דין מסויים הוא, שחששו חכמים שאם יחזור על כל ברכה"מ ולא יחזור על הטוב והמטיב, יזלזלו בה, וכעין מה שאמרו בש"ס ברכות (מ"ה סוף ע"ב) "רב אשי עני ליה בלחישא, כי היכי דלא נזלזלו בהטוב והמטיב", וכתב שם רש"י "רב אשי עני לההוא אמן בלחישא, כי היכי דלא לשמעו וידעו ששם גמר הברכות, ויזלזלו בהטוב והמטיב" וכו', וע' בשו"ת תה"ד (בסי' ל"ט), ובמג"א (בסי' קפ"ד סק"ז, ובמחזה"ש שם, ובס' קפ"ח סק"א, ובמחזה"ש ע"ד) מש"כ בזה, וע"ע במשנ"ב (בסי' קפ"ג ס"ק ל"א), ובשעה"צ שם (ס"ק ל"ז), ובמשנ"ב (סי' קפ"ד ס"ק י"ג). וא"כ דין מסויים הוא, אך בעצם ברכת הטוב והמטיב איננה חמורה יותר מכל ברכה דרבנן אחרת. וא"כ אחר שלמדנו בירושלמי שאסור לעשות מלאכתו בעודו מברך ברכת הטוב והמטיב, ה"ה לשאר ברכות דרבנן^{טז}. ושו"ר שהרגיש בזה הרב השואל בשו"ת שלמת חיים (סי' י"ד), וי"ל ע"ד. (אולם ע' לקמן, שלענ"ד נראה שלדעת מרן הב"י אין ללמוד מברכת הטוב והמטיב לשאר ברכות דרבנן, ודלא כט"ז).

טז. וזה ודאי לא מסתבר לומר, שמפני החשש הזה עצמו שמא יזלזלו בברכת הטוב והמטיב, לכן אסרו בירושלמי לעשות מלאכתו בברכת הטוב והמטיב (וא"כ אין ללמוד לשאר ברכות), דאי"ז במשמעות דברי הירושלמי כלל, ופשוט.

דברי הט"ז והפוסקים שלמדו מברכת המזון לשאר ברכות ומצוות דרבנן

ואולם ז"ל הט"ז (בסי' קצ"א סק"א) "אסור לעשות מלאכה וכו'". בירושלמי מוכיח זה ממ"ש שהפועלים לא יברכו אלא שתיים מפני ביטול מלאכה של בע"ה, למה לא יברכו השתיים האחרונות והם עוסקים במלאכתם, א"ר מונא זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה עד שיברך. העתקתי זה כדי שלא תטעה לומר דוקא בשעת ברכת המזון אסרו בעשיית מלאכה, ולא בשאר ברכות או תפלה, אלא דודאי גם בכל מילי דמצוה לא יעסוק בשיחה אחרת, ולא הזכירו זה כאן בברכת המזון אלא לתרץ קושיא¹, אבל בודאי בכל המצות לא יעשה אותם

ועוסק בדבר אחר, כי זה הוא מורה על עשייתו המצוה בלי כונה אלא דרך עראי ומקרה, וזה נכלל במאמר תורתנו ואם תלכו עמי בקרי, שפירושו אף שתלכו עמי, דהיינו עשיית המצוה, מ"מ היא בדרך מקרה ועראי. נ"ל שבכלל איסור זה יש ג"כ שלא לעסוק בתורה באותה שעה, כי זה גורם ג"כ על ברכת המזון שהיא על צד המקרה והזדמן, ואפילו עוסק במצוה זו ועוסק במצוה אחרת עמה, אינו נכון², כי אחד מבטל חבירו. נ"ל עכ"ל. ולפי המבואר לעיל, לכאורה דינו של הט"ז פשוט ומוסכם ומוכרח³, וילפינן מברכת הטוב והמטיב לכל הברכות והתפילות והמצוות.

ואכן אחרונים רבים העתיקו דינו של הט"ז הנ"ל, דה"ה לכל ברכות

זו. היינו הקושיא למה תיקנו לפועלים לקצר ולדלג, ולא תיקנו להם לברך בעת שעוסקים במלאכת בעה"ב.

יח. וע' בריטב"א בסוכה (כ"ה ע"א) שכתב "קמ"ל דכיון דפטור מן האחרת, הרי היא אצלו עכשיו כדבר של רשות, ואסור להניח מצותו מפני דבר שהוא של רשות" ודו"ק. וע"ע בביאור הלכה (בסי' ל"ח סע' ז' ד"ה אם צריך) בשם הר"ן (סוכה י"א ע"א ד"ה ואיכא) שכתב "לא חייבתו תורה וכו'". ואכמ"ל. (ומה מאד שמחתי, כשראיתי בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' ר"ה, בהערות לסי' קצ"א, שכתב לבאר דברי הט"ז הנ"ל, ע"פ דברי הריטב"א הנ"ל).

יט. ויש להביא קצת סמך לזה, דהנה כתב הרמב"ם (בהלכות ברכות פ"א ה"ג) "וכשם שמברכין על ההנייה, כך מברכין על כל מצוה ומצוה ואח"כ יעשה אותה, וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבח והודיה ודרך בקשה, כדי לזכור את הבורא תמיד, אף על פי שלא נהנה ולא עשה מצוה" ע"כ. ועוד כתב שם הרמב"ם (בה"ד) "נמצאו כל הברכות כולן שלשה מינים, ברכות הנייה, וברכות מצות, וברכות הודאה שהן דרך שבח והודיה ובקשה, כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו" ע"כ. ומבואר שתכלית הברכות, היא כדי שנזכור הבורא יתברך תמיד, ונירא ממנו. וכע"ז כתב הלבוש (בסי' מ"ו סע' א'), עיי"ש. וא"כ, מי שבעת ברכתו עוסק בדברים אחרים, מבטל עניין זה, ועושה דבר והיפוכו, ודו"ק.

דרבנן, ע' באליה רבה (קצ"א סק"ג), וביד אהרן (הגהות ב"י), וכן הסיק הפר"ח (או"ח סי' ס"ג סע' ח') וכתב "וכיון דכן, כל ברכות אפילו דרבנן אסור לעשות מלאכה כשמברכין". והניף ידו שנית (בסי' תרצ"ב סוף סע' א'). ודברי הט"ז הובאו להלכה בכה"ח (אות ד' ואות ה'). וע' במשנ"ב (סי' קפ"ג ס"ק ל"ז) שגם פסק דינו של הט"ז לדינא, ובשעה"צ (ס"ק מ"א) הדגיש וכתב "אפילו אותם שהם מדרבנן, כן מוכח בירושלמי מקור דין זה" ע"כ. ור"ל, שלמדו הדין מברכת הטוב והמטיב שהיא דרבנן, והרי זה כמבואר. והמשנ"ב הניף ידו שנית (בסי' קצ"א סק"ה), עיי"ש. וכ"פ המגן גיבורים (קצ"א אלף המגן סק"ב), והחסד לאלפים (שם סק"ב), והערך השולחן (או"ח סי' ס"ג דין ח'), והערוך השולחן (בסי' קצ"א סע' ה'), ועוד.

דברי ריה"ח בספר חסידים

והנה באמת הט"ז אינו הראשון שחידש חידושו הנזכר, וכבר קדמו חד מן

קמאי, הוא רבי יהודה החסיד בספר חסידים² (מרגליות, סי' מ"ו), שכתב שם וז"ל "כל מעשיך יהיו לשם שמים, לא יהיה אדם הולך לאכול או לישן וכוונתו שיהיה בריא ושמן לעסוק בדברי העולם הזה ולהיות רודף אחר הממוץ³, אלא יאמר אישן ואוכל כדי שאוכל לעמוד ביראת בוראי ולעסוק בתורתו ומצותיו⁴. וכשהוא נוטל ידיו ומברך או כשמברך על הפירות או על המצות השגורות בפי כל האדם יכוין לבו לברך לשם בוראו אשר הפליא חסדו עמו ונתן לו הפירות או הלחם ליהנות מהם וצוהו את המצות. ולא יעשה כאדם העושה דבר כמנהג ומוציא דברים מפיו בלא הגיון הלב, ועל זה חרה אף ה' בעמו ושלח לנו את עבדו ישעיהו ואמר, יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני, ולבו רחק ממני, ותהיה יראתם אותי מצות אנשים מלומדה (ישעיהו כ"ט), אמר הקדוש ברוך הוא לישעיהו, ישעיהו ראה מעשי בני כי אינו אלא לפנים, ומחזיקים בי כאדם שמחזיק ונוהג מנהג אבותיו בידו, באים בביתי ומתפללים לפי תפלות הקבועות כמנהג

כ. העירני לדבריו, ידי"נ הרב רועי הכהן זק שליט"א.

כא. ע' בספר החינוך (סוף מצוה שפ"ז) שהעושה כן עובר בלאו ד"ולא תתורו", שכתב וז"ל "וכן מי שהוא תר אחר עניו, כלומר שהוא רודף אחר תאוות העולם כגון שהוא משיג לבו תמיד להרבות תענוגים גדולים לנפשו, מבלי שיכוין בהן כלל לכוונה טובה, כלומר, שלא יעשה כדי שיעמוד בריא ויוכל להשתדל בעבודת בוראו, רק להשלים נפשו בתענוגים, כל מי שהוא הולך בדרך זה עובר על לאו זה תמיד בכל עת עסקו במה שאמרנו" עכ"ל. ומקור דבריו ברמב"ם בספה"מ (ל"ת סוף מצוה מ"ז), עיי"ש.

כב. ע' שו"ע (או"ח סי' רל"א).

קושיא מדברי בית הלל שבק"ש עוסקים במלאכתן וקורין

ואולם לכאורה, יש להקשות הפלא ופלא על כל המבואר כאן, מתלמוד ערוך במסכת ברכות (ט"ז ע"א), והכי איתא התם "תנו רבנן, האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך וכו', רמי ליה רב מרי ברה דבת שמואל לרבא, תנן, האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך, אלמא לא בעי כונה, ורמינהי הקורא את שמע צריך שיכוין את לבו, שנאמר שמע ישראל, ולהלן הוא אומר הסכת ושמע ישראל, מה להלן בהסכת, אף כאן בהסכת. אשתיק. אמר ליה מידי שמיע לך בהא, אמר ליה הכי אמר רב ששת, והוא שבטלין ממלאכתן וקורין. והתניא בית הלל אומרים עוסקים במלאכתן וקורין, לא קשיא, הא בפרק ראשון^י, הא בפרק שני^ז ע"כ.

וכתב שם רש"י "תנן האומנין קורין בראש האילן, אפילו בזמן שהן עסוקין, אלמא לא בעי כוונה. שבטלין ממלאכתן וקורין, כדי שיהו קורין בכוונה, רשאי להיבטל ממלאכתן. פרק ראשון, פרשת שמע בעי כוונה" ע"כ. הרי

אבותם בלא לב שלם, הם מנקים את ידיהם ומברכים על גט"י, ובוצעים, ומברכים ברכת המוציא, שותים, ומברכים כמו שהדבר שגור בפיהם, אך בעת שהן מברכין אינן מתכוונים לברכני, לכן על כן חרה אפו בו ונשבע בשמו הגדול לאבד חכמת חכמיו היודעים אותו ומברכים אותו כמנהג ולא בכוונה, דכתיב בתריה (שם) לכן הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא, ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר, לפיכך הזהירו חכמים על הדבר ואמרו ועשה דברים לשם פועלם^כ עכ"ל. ודבריו הם סיוע גדול לדברי הט"ז וסיעתו.

וע"ע בראב"ד (הלכות פרה פ"ז ה"ג) שכתב וז"ל "וכללו של דבר, אין אדם יכול לכוין דעתו לב' דברים כאחד, או לשני בני אדם כא' נפרדים במעשיהם, וא"א בלא היסח הדעת", והבן. וע"ע ברש"י סוטה (מ"א ע"א ד"ה כאן) שכתב "שאינן הלב שהוא נמשך אחר ענין אחד ממנהר לצאת ממנו לשמוע ולהבין דברי ענין אחר", ודו"ק. וע"ע ברמב"ם שלהי הלכות איסו"ב (פרק כ"ב הלכה כ"א), ודו"ק.

כג. ע' נדרים (ס"ג ע"א), ודו"ק.

כד. עיי"ש בתוס' (ד"ה הא), דס"ל דהיינו רק בפסוק ראשון. אך ע' בב"י (בסי' ס"ג סוף סע' ו' ז'), ובנחלת צבי (בסי' ס"ג סק"ז) שהוכיחו שאין הלכה כהתוס', אלא כל פרק ראשון אסור, ואכמ"ל.

וגם מרן השו"ע פסק כן, כדעת ג' עמודי הוראה ורוב הראשונים, וז"ל (בסי' ס"ג סע' ו' וסע' ז') "הקורא קריאת שמע, לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו בפרשה ראשונה שהוא עיקר קבלת עול מלכות שמים, מפני שנראה כקורא עראי¹, וכתיב ודברת במ (דברים ו'), ודרשינן עשה אותם קבע. היה עוסק במלאכה ורצה לקרות ק"ש, יתבטל ממלאכתו עד שיקרא פרשה ראשונה, כדי שלא יהא כקורא עראי" ע"כ עכ"ל. והוא לשון הרמב"ם הנ"ל. ומבואר מכל זה, דמי שעוסק במלאכתו, כשקורא ק"ש חייב להפסיק ממלאכתו בעת שקורא כל פרשה ראשונה, אך לאחר פרשה ראשונה, רשאי להמשיך במלאכתו.

והנה מרן הב"י (בסי' ס"ג הנ"ל) ציין לרשב"א (ברכות י"ג ע"ב ד"ה ור"י אמר) שכתב בשם הרי"ף גיאת וז"ל "והנכון מה שכתב ה"ר יצחק ב"ר יהודה בן גיאת ז"ל בהלכותיו וז"ל, הלכה כר"מ בסתם או יושב או עומד או מוטה שדעתו מיושבת עליו, אבל מהלך שאין דעתו מיושבת עליו בלבד, צריך לעמוד כדי שתתישב דעתו עליו, והעוסק במלאכה

שרש"י פירש שהחובה להפסיק ממלאכתו היא כדי שיכווננה.

אך הרי"ף (דף ט' ע"א וע"ב בברכות) פירש אחרת, וז"ל "אבל לרבא לאו משום דבעי כוונה בכליה פרק ראשון הוא דאמר דבטלין ממלאכתן, אלא משום דלא לשוי לה עראי הוא, כי הא דגרסינן ביומא בפרק קמא (י"ט ע"ב) אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב, הקורא את שמע לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו, ותניא רבי אלעזר חסמא אומר הקורא את שמע ומרמז בעיניו ומקריץ בשפתיו ומראה באצבעותיו, עליו הכתוב אומר ולא אותי קראת יעקב וגו', ואוקימנא בפרק ראשון, ופרשי לה רבנן, משום דקא משוי לה עראי, הכי נמי אי לא בטיל ליה ממלאכה, קא משוי לה עראי" ע"כ.

הרי שלדעת הרי"ף, הטעם שצריכים הפועלים להפסיק ממלאכתן בפרק ראשון, הוא כדי שלא יקראו ק"ש בדרך עראי. וכן הסכים הרא"ש (בסי' י"ג), וכ"פ הרמב"ם (ק"ש פ"ב ה"ד), וכמבואר בב"י (בסי' ס"ג סע' ו' ז'). ומצאנו שכ"ד רוב הראשונים².

כה. וכ"כ הריבב"ן שם, והראב"י"ה (סי' נ"ג), וע' בהגהו"מ (ק"ש פ"ב ה"ד סק"ו).

כו. וכ"כ הרשב"א והריטב"א בברכות (ט"ז ע"א) בשם הגאונים, וכ"כ בספר המאורות, וכ"כ הרוקח (סי' ש"כ), ובספר הבתים (הלכות ק"ש שער ג' ס"ג), ובספר צרור החיים (דרך ראשון סי' ח'), ובספר השולחן (הלכות ק"ש שער שני), ובפסקי הריא"ז, ועוד, וע' ברי"ד. (וע' בריא"ז מש"כ ע"ד זקנו הרי"ד).

כז. ע' במג"א (סק"י), ובפמ"ג ע"ד, ובבאר היטב (סק"ח), ובכה"ח (אות כ"ח), ואכמ"ל.

צריך לבטל ממנה עד שיקרא פרק ראשון ואח"כ יחזור למלאכתו, שכיון שעוסק במלאכתו אם אי אתה מצריכו כל כך נמצאת מצוה קלה עליו, הילכך בטל ממלאכתו עד סוף פרק ראשון, ואח"כ יחזור למלאכתו. נמצא היושב והעומד, כיון שאין עוסק בכלום, ודעתו מיושבת עליו, ואימת המצוה עליו, דיו לכיון פסוק ראשון ותו לא, והמהלך שאין מלאכה בידו להתעסק בה, דיו לעמוד וליישב דעתו עד על לבבך, אבל המתעסק במלאכתו, כיון שהוא טרוד במה שלפניו, צריך להתיישב ולהתבטל עד סוף פרק ראשון, ורמיזה וקריצה כעסק מלאכה דמו ועד פרק ראשון" עכ"ל הרשב"א. הרי שאף לדעתו, מלאכה מותרת לאחר פרק ראשון, אף שבפרשה ראשונה נאסר משום ש"נמצאת מצוה קלה עליו".

ובפשטות משמע, דגם לברך ברכות ק"ש נמי שרי לפועלים העסוקים במלאכתם, ולא חיישינן ש"מצוה קלה עליו" ושהוא "קורא בדרך עראי", דמסתבר דלא חמירי ברכות ק"ש, מפרשה שניה ושלישית. ובאמת שכ"כ להדיא הרמב"ם הנ"ל, דה"ה לברכות כדין פרק שני, "אפילו היה עומד בראש

האילן או בראש הכותל קורא במקומו ומברך לפניו ולאחריה", וכ"כ הב"י להדיא, כדלקמן.

והנה אם כנים אנו בזה, לא מבעיא שקשה לדברי הט"ז שכתב לאסור לעשות מלאכה בעת שעושה כל מצווה, שהרי בודאי מי שקורא פרשה שניה של ק"ש מקיים מצווה גדולה (בין אם היא מצוה מהתורה ובין אם היא מדרבנן, כדעת ר"ה פ"ח, ואכמ"ל), אלא אף לדעת שאר הפוסקים שהזכירו את האיסור רק בברכה, הרי ודאי מסתבר מאד שכמו שהתירו לקרוא פרשה שניה בעודו עוסק במלאכה, ודאי גם ברכות ק"ש שהן ברכות גמורות, אינן חמורות יותר מפרשה שניה של ק"ש^ט. וא"כ הרי מבואר להדיא בש"ס בבלי, דמותר לקרוא ברכות ק"ש בעודו עוסק במלאכתו, ודלא ככל הפוסקים הנ"ל.

אכן באמת לכשנתבונן יותר, נמצא שהקושיא היא מדברי הבבלי הנ"ל, לדברי הירושלמי הנ"ל, דבירושלמי כתוב להדיא "זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה בשעה שיברך", והיינו אפילו בברכת הטוב והמטיב שהיא רק מדרבנן וכמבואר, ואילו הבבלי התיר להדיא

כח. ע' במג"א (בסי' ס"ג סק"ח), במשנ"ב (שם ס"ק ט"ז), ובב"י שם.

כט. ע' בשו"ע (או"ח בסי' ס"ו) בדיני הפסקות בין הפרקים.

ל. ויש להעיר על הפר"ח (בסי' ס"ג סע' ח') שכתב להיפך, ובאמת ראיתי לכסא אליהו שם שדחה דבריו, ואכמ"ל, וע' לקמן.

לעסוק במלאכתו בשעה שקורא פרשה שניה של ק"ש. וכאמור, מסתבר שה"ה וק"ו לברכות ק"ש, שלא מצינו שהחמירו בהן יותר מפרשה שניה.

והנה דין הירושלמי הנ"ל נאמר על מתני' ד"האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך" וכו', ושם בירושלמי לא נזכרו דברי ב"ה הנ"ל "והתניא בית הלל אומרים עוסקים במלאכתן וקורין", וכמו"כ בירושלמי לא חילקו בין פרק ראשון לפרק שני. ולכן אילולי דברי הפוסקים, היה נראה לפענ"ד, שהבבלי והירושלמי חולקים בדין זה, דלירושלמי אסור לעשות מלאכה בשעה שמברך ברכות, ולבבלי מותר^{לא}. (והרמב"ם שהביא רק דין הבבלי ולא מצינו שהביא דין הירושלמי, פסק בבבלי. וע' להלן). אולם רבותינו הראשונים (הרמב"ן הטור והשו"ע וכו') פסקו גם את דין הבבלי וגם את דין הירושלמי, ולכן צ"ע בסתירה זו.

ומצאתי ראיתי למשנ"ב (בסי' ס"ג ס"ק י"ט) שהקשה כן, שעל דברי השו"ע שכתב "היה עוסק במלאכה ורצה לקרות ק"ש, יתבטל ממלאכתו עד שיקרא פרשה ראשונה", כתב המשנ"ב וז"ל "משמע דמכאן והלאה מותר אפילו בברכות ק"ש, וכן מבואר בהדיא בסי' ס"ו בב"י בד"ה ומ"ש רק אם ארעו וכו' עי"ש. ועי' לקמן (בסי' קצ"א) בט"ז

(סק"א), וצע"ג"ל. ובאמת שכבר הפמ"ג (בסי' קצ"א משב"ז סק"א) קדמו בקושיא זו, והרמב"ן קדם לשניהם, ע' לקמן.

והנה ז"ל מרן הב"י (שצייץ אליו המשנ"ב) "אבל קודם שגמר גאל ישראל יכול להניח טלית בלא ברכה בעודו קורא ק"ש וברכותיה, שהרי בעוד שהוא קורא ק"ש, מותר לו לעסוק במלאכתו, חוץ מבפרק ראשון כמו שנתבאר בסימן ס"ג"ל. (והביאו המשנ"ב בסי' ס"ו ס"ק מ"ה). הרי להדיא שרשאי להניח טלית ולעשות מלאכתו בעת שקורא ברכות ק"ש (ודוחק לומר דמפסיק לרגע, דלשון "בעודו קורא" לא משמע הכי, וכן מוכח מלשונו שכתב "מותר לו לעסוק במלאכתו"), וגם מכאן הוכיח המשנ"ב, שמותר לעשות מלאכתו בעת שקורא ברכות ק"ש.

ובאמת שכן מפורש כבר ברמב"ם (בהלכות ק"ש פ"ב ה"ד) שכתב "מי שהיה עוסק במלאכה מפסיק עד שיקרא פרשה ראשונה כולה, וכן האומנין בטלין ממלאכתן בפרשה ראשונה, כדי שלא תהא קריאתן עראי, והשאר קורא הוא כדרכו ועוסק במלאכתו, אפילו היה עומד בראש האילן או בראש הכותל קורא במקומו, ומברך לפניה ולאחריה" ע"כ. וכן העיר הפר"ח

(בסי' ס"ג ריש סע' ח') מדברי הרמב"ם^ל. וא"כ, באמת צע"ג הסתירה הנ"ל^ל.

לפרשה ראשונה, וממשיכים במלאכתן בעודם קוראים פרשה שניה ושלישית, אולם אפשר שברכות ק"ש שלפני ק"ש ולאחריה, חמירי טפי לעניין זה, שבכרכות האדם מדבר עם המלך, מלכו של עולם, משא"כ בק"ש, שם אינו מדבר עם המלך, אלא ממליך את המלך על עצמו. ולכן התירו (מפרשה שניה

תירוץ א' ודחייתו

ושמעתי לתרוץ הסתירה הנ"ל, מידי"נ הרה"ג משה הררי שליט"א, דאף שמוכח בסוגיה שמפסיקים רק

לב. אכן הרמב"ם עצמו כלל לא הזכיר את דין הירושלמי, וע' בדבריו בהלכות ברכות (פ"ד ה"א), ששם היה לו להזכירם, ולא הזכיר. אולם ע' ברבינו מנוח על הרמב"ם בהלכות ברכות (פ"ב ה"ב) שהזכיר דברי הירושלמי הנ"ל. אך לענ"ד אי"ז דעת הרמב"ם שהשמיטו, וגם רבינו מנוח לא בא לומר כן בדעת הרמב"ם. וראה לקמן.

לג. והנה אילולי דברי המשנ"ב, הייתי אומר דטלית שאני, שמאחר שיש מצוה להיות עם טלית בתפלת עמידה, כמבואר בשו"ע (או"ח סי' כ"ד סע' א') שכתב "לפחות יזהר שיהיה לבוש ציצית בשעת התפלה", ועיי"ש במשנ"ב (בסק"ג). וע"ע בשו"ע (או"ח סי' צ"ז סע' ד'), ובחזו"ע חנוכה (עמ' ש"ב), לכן לא דמי למי שעושה מלאכתו בעת ברכה, דעיטוף בציצית חשיב קצת צורך מצוות התפלה. וע' בשו"ע (או"ח סי' קפ"ג סע' ב') שבכרכת המזון "יתן היין לתוכו חי, עד שמגיע לכרכת הארץ, ואז מוזגו להודיע שבח הארץ". ודו"ק (ומקורו ברי"ף בברכות ל"ח ע"א, וברמב"ם בפ"ז מהלכות ברכות ה"טו).

אך הרי הב"י סיים וכתב "שהרי בעוד שהוא קורא ק"ש מותר לו לעסוק במלאכתו, חוץ מבפרק ראשון, כמו שנתבאר בסי' ס"ג" (והובא במשנ"ב סי' ס"ו ס"ק מ"ה), הרי להדיא דס"ל דמותר לעשות מלאכתו, אלמא ס"ל דאף עיטוף הטלית חשיב כמלאכה, אלא דמותר לדעתו, כמו שכל מלאכה מותרת.

ויש לדחות, דהחילוק הנ"ל בין מלאכה גמורה לתשמיש מצות התפלה, ודאי נכון (וע' בהערה לקראת סוף המאמר, שהבאנו לחזק דרך זו מדברי הרשב"א והמרדכי שהביא הערך השולחן, וראה מר"ה ל"ד ע"ב), אלא שסובר הב"י, שבכלל א"צ לחלק כנ"ל, דמעיקרא אין האיסור לעשות מלאכתו בברכות, אלא בברכה"מ דאורייתא, וע' לקמן.

אגב, שמעתי מידי"נ אחד שליט"א לדחות דברי המשנ"ב שהביא ראייה לדבריו שמוותר לעשות מלאכתו בברכות ק"ש מהב"י הנ"ל, שאפשר שמתעטף בטלית, ובאותה שעה שמתעטף, פוסק מלברך ברכות ק"ש. עכת"ד. ואחר המחילה אין דבריו נכונים, דלהדיא כתב הב"י "יכול להניח טלית בלא ברכה בעודו קורא ק"ש וברכותיה". ועוד קשה לדבריו, למה צריך הב"י להביא ראייה מסי' ס"ג שמוותר לעשות מלאכה בעודו קורא ברכות ק"ש, והרי לפי דברי הרב הנ"ל,

והלאה). עכת"ד ל"ד. ולענ"ד חילוק זה תמוה ואינו נכון כלל, ולא תהא כהנת כפונדקאית, ולא מצאנו בשום דין שהחמירו בברכות ק"ש יותר מאשר בק"ש עצמה (ע' בסי' ס"ו), וכל תוקף ברכות ק"ש, הוא מחמת שסמכו אותם על ק"ש"ה, ועל כיוצ"ב תמהו בש"ס "יציבא בארעא וגיוורא בשמי שמיא"ל, ולכן חילוק זה אינו נראה בעיני כלל"ז.

זאת ועוד, הרי לפי הט"ז, בכל מצווה אסור לעשות מלאכתו, ולא דווקא בברכה, וא"כ הרי גם לשיטתו, הקורא ק"ש מקיים עכ"פ מצוה, ומאיזה טעם התירו לעשות מלאכתו. וא"כ אף לדבריו, הקושיא על הט"ז במקומה עומדת. ות"ל

שאח"ז מצאתי בפמ"ג (בסי' קצ"א משב"ז סק"א) שהקשה כן וכתב "ואף אם נאמר דפרשה ראשונה דין תורה לחוד, מ"מ למה יגרע ממצות דרבנן" ע"כ, ודו"ק. (וע' בדברי הפמ"ג לקמן).

ובאמת ק"ו הוא, ומה במקום שמדינא דהש"ס אסור לומר בדרך עראי (או עכ"פ הוי מגונה, ע' ברמב"ם ק"ש פ"ב ה"ח), והיינו בקורא פרשה ראשונה של ק"ש, ואעפ"כ התירו איסור זה בפרשה שניה אף שעדיין עוסק בק"ש, כל שכן בברכות ק"ש דרבנן, שלא מצינו שנאסר להדיא בש"ס לקוראם בדרך עראי, שיש להתיר.

אינו קורא ברכות ק"ש באותה העת. אלא ברור שאין לומר כן.

לד. ואולי אפשר שזוהי כוונת הב"ח לעיל שכתב "אלמא דאסור לעשות מלאכה בשעה שהוא מברך, אלא יברך מקודם, ואח"כ עושה מלאכתו. ולא דמי לקריאת שמע דעוסקין במלאכתו וקורין" ע"כ. וצ"ע.

לה. ואף למ"ד שאין להם קשר גמור לק"ש (ע' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' מ"ז), ופשוט.

לו. עירובין (ט' ע"א) ועוד.

לז. אולם נראה שיש מקום ליסוד החילוק הנ"ל, לפי מש"כ הפר"ח שהזכרתי (בסי' ס"ג סע' ח'), שסובר שברכות ק"ש אין הפועלים מברכים כלל (מטעם דין הירושלמי, שאין לעשות מלאכתו בעודו מברך), ורק קריאת שמע גופא, קוראים. א"כ לפי"ז, אין התחלה של קושיא, שבאמת אינם מברכים בשעה שעוסקים במלאכתם. ודו"ק. (ורק עדיין קשה, מאיזה טעם בקריאת פרשה שניה הקלו לעסוק במלאכתו, ומאי שנא מברכות. וע' בדברי הרמב"ן ור' יונה להלן). אכן לפי הפוסקים שפועלים מברכים ברכות ק"ש (ע' בכסא אליהו שם), אין לתרץ כן. כ"נ לענ"ד. וכבר הבאנו שהרמב"ם (ק"ש פ"ב ה"ד) כתב "מי שהיה עוסק במלאכה מפסיק עד שיקרא פרשה ראשונה כולה, וכן האומנין בטלין ממלאכתן בפרשה ראשונה, כדי שלא תהא קריאתן עראי, והשאר קורא הוא כדרכו ועוסק במלאכתו, אפילו היה עומד בראש האילן או בראש הכותל קורא במקומו ומברך לפניו ולאחריה" ע"כ. ומוכח דלא כפר"ח. אכן הפר"ח הביא דבריו, וחלק על הרמב"ם. וא"כ, קושייתנו היא לדעת הרמב"ם וסיעתו.

וכל זה היה רק לפי דרכו, אכן באמת כבר כתבתי שהדבר מפורש להדיא בדברי הרמב"ם ובב"י ובפר"ח, שברכות ק"ש דינם כדין פרשה שניה שבק"ש, ותו לא מידי.

תירוץ ב' ודחייתו

והנה מתחילה בלא מחשבה חשבתי לתרץ, דשאני פועלים שהקלו עליהם בכמה דברים כמפורסם בש"ס וכו'. אך באמת כשרואים שמקור מוצא דין זה בהירושלמי הוא מפועלים גופא, הרי ברור שהחילוק בורכא, ואדרבה, ממה שלא התירו לפועלים לברך בעודם עוסקים במלאכתם, מוכח שאין לחלק כן, אלא אף על פועלים אסרו לברך בדרך עראי בעודו עוסק במלאכתו.

זאת ועוד, הרי להדיא מפורש ברמב"ם (בהלכות ק"ש פ"ב ה"ד) שאין בזה חילוק, שכתב לעניין ק"ש וז"ל "מי שהיה עוסק במלאכה, מפסיק עד שיקרא פרשה ראשונה כולה, וכן האומנין בטלין ממלאכתן בפרשה ראשונה, כדי שלא תהא קריאתן עראי, והשאר קורא הוא כדרכו ועוסק במלאכתו" ע"כ. הרי דקולא זו היא אף לבעה"ב ("מי שהיה עוסק במלאכה", משמע מלאכה שלו), ולא רק לפועלים ("וכן האומנין"). וכ"פ מרן השו"ע הנ"ל (בסי' ס"ו סע' ז' וסע' ח'), וכתב כן להדיא "האומנין וכן בעל הבית

שהיו עושים מלאכה" וכו' לח. ושור"ד שהרגיש בזה הפמ"ג (בסי' קצ"א משב"ז סק"א). וא"כ הקושיא במקומה עומדת.

תירוץ ג' ודחייתו

ועוד חשבתי לדחוק, דשאני ברכת הטוב והמטיב של ברכה"מ, שהיא קצרה יחסית לברכות ק"ש, ולכן חשו בה שלא יכוין, משא"כ בברכות ק"ש שהן ארוכות, אף אם ע"י העיסוק במלאכתו לא יכוין היטב בכלן, מ"מ גם לא יבצר שיצליח לכוין מעט בחלקן, ולכן הקילו יותר.

אולם מלבד שהחילוק דחוק מאד מצד עצמו, וגם הדבר נתון לשיעורין מה נקרא ברכה ארוכה ומה נקרא ברכה קצרה לעניין זה, עוד בה, דלטעם הט"ז וסיעתו שהאיסור הוא מצד שעוסק במצוות השי"ת בדרך עראי, אכתי לא יהגה מזור ולא יעזור מה שיצליח לכוין בחלק מהברכה, מפני שהוא כאיסור עצמי, שאין לעשות דברים אחרים בעת עסק המצוות, מפני שיש בזה זלזול לעסק המצוה. ולכן לדעת הט"ז וסיעתו, אין שום סברא לחלק בזה בין ברכה ארוכה לקצרה. ופשוט.

תירוץ ד' ודחייתו

ובס"ד חשבתי עוד, שיש לחלק בין אם התחיל לעסוק במלאכה, ללא

תירוץ הפמ"ג והערות ע"ד

וראיתי לפמ"ג (בסי' קצ"א משב"ז סק"א) שכבר עמד בקושיא הנ"ל, וכתב ליישב וז"ל "ואפשר דכלימוד תורה חשיב, ושרי לעסוק במלאכתו בעת לימוד תורה, ודווקא בעוסק במצוה לבד מדברי תורה אסור לעסוק במלאכה" ע"כ. ור"ל, שהקורא ק"ש נחשב כלומד תורה, וברור שמותר ומצוה ללמוד תורה בעת שעושה מלאכה, לכן הקורא ק"ש מפרשה שניה ואילך, מותר לעשות מלאכתו, דהוי כקורא בתורה. משא"כ בכרכות אפילו דרבנן, אסור, דאינו כלומד תורה.

ואולם מלבד שלא יישב הפמ"ג את דברי הרמב"ם והב"י שכתבו להדיא דה"ה לברכות ק"ש (ובודאי לא מסתבר שגם ברכות ק"ש דמו לתורה), אף בלא זה לענ"ד הוא דוחק גדול להחשיב את קריאת שמע כת"ת כדי להקל. דאף דמצינו שלכמה עניינים נחשבת ק"ש כת"ת (ע' בב"י בסי' מ"ז סע' ז' עד סע' י', ובמשנ"ב שם ס"ק ט"ז וי"ז), אך נראה דזה מצאנו רק כדי להחמיר על ק"ש, ולא להקל, ולדברי הפמ"ג יוצא דק"ש נחשבת כת"ת לקולא, וגרעה משאר מצוות, דבשאר מצוות אסור לעשות מלאכתו בעודו מקיים המצוה, ואילו בק"ש מותר דכת"ת חשיב, והוא דוחק גדול לענ"ד.

התחיל, שבבבלי ובשו"ע (בסי' ס"ג) בדין ק"ש מיירי שכבר התחיל בהיתר, ולכן רשאי להמשיך מלאכתו (אחר פרק ראשון של ק"ש). ואילו דין הירושלמי הוא כשלא התחיל במלאכה עד שמברך, שאסור לו לעשות מלאכתו בעודו מברך.

אך ע' במשנ"ב הנ"ל (בסי' קצ"א סק"ו) שדחה חילוק זה מדקדוק לשון השו"ע וכפילת דבריו. ובאמת שכדבריו מוכח מדברי כמה ראשונים, ואכמ"ל. ושו"ר שהרגיש בזה הרב השואל בספר תשובות הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד (בסי' ל"ב), ועיי"ש. ובשו"ת שלמת חיים (סי' י"ד) האריך השואל הנ"ל יותר, והרגיש בדחיית המשנ"ב הנ"ל, ובכ"ז כתב שם וז"ל "ויש לומר דבברכה דאורייתא כמו ברהמ"ז גם הט"ז מודה דאסור לעשות מלאכה בשעה שמברך, אף אם התחיל קודם לעשות, אלא בברכה דרבנן אפשר דיסבור דאם התחיל קודם אין צריך להפסיק, ובזה יהא ניחא הדין דסי' ס"ג, דשם מיירי דהתחיל קודם" עכ"ל. ולכאורה תירוץ עולה יפה. אך באמת הרי למדנו דין זה מברכת הטוב והמטיב, ושם הרי הפועלים מסתמא עסקו במלאכת קודם, ואפ"ה חייבים להפסיק כדי לברך, וחכמים אמרו שלא יברך ברכה רביעית בעודו עסוק במלאכתו. וי"ל, וע' לקמן.

והנה ע' בשו"ת חקרי לב (או"ח סי' ט', דף ח' ע"א ד"ה ועוד) שחידש, שכמו שלעניין מצוות ת"ת אינו בדין שיפטור את עצמו ממנה בקריאת שמע אלא בכוונה מפורשת², אף שמצוות ת"ת גדולה ממצוות ק"ש, א"כ ק"ו דבעי כוונה מפורשת להיפטר בברכת אהבת עולם, מברכת התורה. וכעין מש"כ הרשב"א בתשובה (הביאה מרן הב"י או"ח ס"ס ר"ו וס"ס רי"א), לעניין ברכת הפירות, שאינו בדין שיפטור האיניו חשוב את החשוב דרך גררא, אלא בכוונה מפורשת עיי"ש.

ושבתי וראיתי למרן הראש"ל זצ"ל בשו"ת יחזקיה דעת (ח"ד סי' ה') שהאריך בנדון החקרי לב, ופלפל שם וכתב להעיר ע"ד "נוראות נפלאות, שנעלם מעינו הברולח מה שאמרו בגמרא (ברכות י' ע"ב) אמר רבי מני, גדול הקורא קריאת שמע בעונתה יותר מהעוסק בתורה, מדקתני מתניתין הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה, מכלל שהקורא בעונתה עדיף. ובתוספות שם, תימה, שאפילו תפלה נמי

עדיפא, דקיימא לן (שבת י"א ע"א) כגון אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה. ויש לומר שהכוונה שגדול יותר מהעוסק בתורה פעם אחרת, שלא בשעת קריאת שמע. ובתוספות הרא"ש שם כתב, שזהו למי שתורתו אומנותו כרבי שמעון בר יוחאי וחבריו, שלא היו מפסיקים לתפלה אלא לקריאת שמע. עיי"ש. וכן כתבו בפירוש רבי אליהו מלונדריש (עמ' מ"ו). ובאור זרוע (סי' י"ז). עיי"ש. ובמאירי שם כתב, יש שואלים פשיטא, שהרי גם קריאת שמע תורה היא, ותירצו שר"ל שגדול יותר מן השונה בתורה שבעל פה, וזהו לשון העוסק בתורה. (ע' בבא מציעא ל"ג ע"א שהעוסקים במקרא מדה ואינה מדה, במשנה מדה ומקבלים עליה שכו', בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו³), ונפקא מינה למי שתורתו אומנותו שאע"פ שאינו מפסיק לתפלה, מפסיק הוא לק"ש. וכ"כ בחידושי הרשב"א ובפירוש הרשב"ץ ברכות שם וכו'. נמצא שמצוות קריאת שמע בזמנה גדולה וחביבה יותר ממצוות תלמוד תורה, אפילו של מי שתורתו אומנותו.

מ. וכן כתב מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' ס"ו), ליישב השגת הגאון חק"ל (ס"ס ט'), על מרן הב"י (בסי' מ"ז) בתירוץ השני, דק"ש לא חשיב תורה, וקשה מש"ס מנחות (צ"ט ע"ב) דמוכח דיוצא בק"ש י"ח ת"ת, וכתב מרן החיד"א ליישב, דהני מילי אם כיון בהדיא לצאת י"ח ת"ת ג"כ. וכע"ז מצאתי במגן גבורים (אלף המגן סק"י), עיי"ש. אולם ראה בליקוטי חבר בן חיים על הב"י (בסי' מ"ז ד"ה ואם בא, הובאו דבריו בטור המאור בילקוט מפרשים עמ' צ"ג), וצ"ע.

מא. ויש להוסיף, שהב"י (בסו"ס מ"ז) כתב בהדיא בשם האגור, דלשון "לעסוק" בתורה שייך לתורה שבע"פ עיי"ש.

תירוץ שו"ע הרב ומה שצ"ע בדבריו

וראיתי בשו"ע הרב (באו"ח סי' ס"ג סע' ז') שכתב וז"ל "במה דברים אמורים, בפרשה ראשונה, מפני שיש בתחילתה קבלת מלכות שמים הצריכו לעשותה קבע, אבל מכאן ואילך מותר לצורך מצוה קצת" ע"כ. ובקו"א שם (הערה א') הוסיף וכתב וז"ל "לצורך מצוה קצת כעין מעשה וכו'. ע' סע' ז', וצ"ע. ע' ב"י דדמין להדדי, ואפשר דמלאכה דומה למצוה כמו שנתבאר בסי' ש"ו, וש"א סע' נ"ח, ותרי"ג סע' א"י עכ"ל. ונראה שר"ל, דלצורך מצוה מותר לעשות מלאכה, ומלאכה הוי בכלל מצוה. ודין הירושלמי דאסור לברך בעודו עוסק המלאכה, היינו כשאינו לצורך מצוה ומלאכה.

אך צ"ע מהירושלמי ומהט"ז וכל הפוסקים, למה שם "מלאכתו" לא חשיב צורך מצוה, ומאי שנא. ואפשר שר"ל, דפועלים העושים מלאכה לבעה"ב, בהם החמירו, וזהו דין הירושלמי והפוסקים. אך פועלים העושים מלאכה לעצמם, בזה חשיב פרנסת עצמו ויש בו צד מצוה, וזהו דין הבבלי בק"ש. וגם זה דוחק כמובן. זאת ועוד, הרמב"ם

ואם כן אין זה ענין לנידון הרשב"א שבבית יוסף (סימן ר"ו ורי"א) הנ"ל עכ"ל היחוד"מב.

וא"כ חזינן, דגדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מעוסק בתורה, ומבואר להדיא שק"ש היא גם מצוה בפנ"ע, ואינה רק עסק תורה לחוד. וא"כ קשה לענ"ד לקבל הנחת הפמ"ג, ששאני הקורא ק"ש דחשיב רק כקורא בתורה, ולהכי הקלו שיעשה מלאכתו בעת קריאת שמע"ג.

וע' באליה רבה (בסי' קצ"א סק"ג) שכתב "מפני שמטרידו וכו'. ולעיל (סי' ס"ג סע' ז') כתב הלבוש הטעם שיהא דרך ארעי, צ"ל דבקריאת שמע כתיב (דברים ו') ודברת במ עשה אותם קבע, משא"כ בברכת המזון, וצ"ע. ואולי שני הטעמים טעם אחד הן עכ"ל. ודבריו באו בקיצור (וע' מאמר מש"כ ע"ד), ונראה שר"ל, דאם טעם האיסור לעשות מלאכתו הוא משום שנראה כעושה המצוה בדרך עראי, א"כ דין זה ילפינן ליה רק בק"ש ולא בשאר ברכות ומצוות. אך אם הטעם הוא משום מיעוט כוונה, א"כ אין לחלק. ושוב כותב שהיינו הך. אך עדיין צ"ע הסתירה הנ"ל.

מב. ובמקום אחר הארכתי בעניין זה, האם צריך כוונה מפורשת בברכת אהבת עולם כדי לפטור ברכת התורה, או לא (ע' משנ"ב סי' מ"ז ס"ק י"ד, וביאור הלכה שם סע' ז' ד"ה פוטרת).

מג. אולם ע' בהערה לקמן מש"כ על תירוצי הרמב"ן במלחמות, שיש סמך מדברי הרמב"ן לפמ"ג.

והשו"ע כתבו להדיא דה"ה בבכה"ב העושה במלאכתו.

ועוד ראיתי לשו"ע הרב שכתב (בסי' קפ"ג סע' י"ד) לחלק בדרך נוספת, וז"ל "אסור לעשות מלאכה בעודו מברך, מפני שנראה כמברך בדרך עראי ומקרה. אפילו תשמיש קל אסור לעשות (מג"א סק"ב) אף על פי שאינו מונעו מלכוין, ואצ"ל שלא יעסוק בדבר שצריך לשום לבו אליו, ואפילו היא דבר מצוה כגון עסק התורה (ט"ז סק"א), שנמצא פונה לבבו מכוונות הברכה, וזה אינו נכון לכתחלה גם בשאר ברכות, שכיון שכולם צריכים כונה לכתחילה לדברי הכל. וכן בקריאת שמע אפילו מפרק שני ואילך, משא"כ מלאכה בידים לא מנעו אלא בפרק ראשון של קריאת שמע" עכ"ל. ונראה שבא לפלפל בקושיות הנ"ל, אלא שדבריו אינם מבוררים אצלי כ"כ (מה) כוונתו "שמלאכה בידים לא מנעו", ומאיזה טעם לא מנעו, וה' יאיר עיני.

(וע' לקמן שביארנו דבריו בס"ד).

דברי היביע אומר בעניין הסתירה הנ"ל

וראיתי בשו"ת יביע אומר (ח"ט או"ח סי' צ"ה אות ח') שהביא קושיית הרב השואל בשו"ת שלמת חיים הנ"ל, וכתב וז"ל "והיא קושיא נכונה. וכבר הקשה כן בקיצור המשנה ברורה^{מ"ד} (סי' ס"ג ס"ק י"ט). והוסיף, שכן מבואר בהדיא בבית יוסף (בסי' ס"ו) בד"ה ומ"ש רק אם אירעו. ע"ש. ולכן מה שיש נוהגים לברך על נט"י בשעה שמנגבים ידיהם, יש להם על מה שיסמוכו. ומ"ש בשו"ת מראה יחזקאל בסוף הספר מההיא דסוטה (ל"ה ע"א) קוצרים ומשתחווים הירמיה, יש לדחות" עכ"ל.

ונראה שמסכים מעיקר הדין דלא כהט"ז, ולשיטתו כל האיסור הוא רק בברכת המזון דאורייתא ולא בברכות דרבנן^{מ"ו}. אלא שאם זו כוונת דבריו, יקשה

מד. תמוה לכאורה, הרי השואל עצמו בשלמת חיים כבר ציין לדברי המשנ"ב הנ"ל.

מה. הכי איתא התם "ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון, משום דראו ויך, רבי אבהו ורבי אלעזר, חד אמר קוצרין ומשתחווים היו" וכו' ע"כ. וכתב שם רש"י "קוצרין ומשתחווים היו, לא בטלו ממלאכתן לכבודו, והאי ראו לשון בזיון" ע"כ. הרי ראייה לט"ז, שאסור לעשות מלאכה בעת עסק מצוה. וזו כוונת המראה יחזקאל. וכוונת רבינו שכתב "יש לדחות", נראה שר"ל, דשאני ארון הברית שעשאו משה שכבודו חמור מאד (ע' ברמב"ם בהלכות תפילין ומזוזה וס"ת פ"י ה"י והלכה י"א בעניין ס"ת "דברים שבלוחות הברית, הן הן שבכל ספר וספר", ק"ו ארון שעשה משה), ובפרט בעת שחזר מארץ פלשתים אחר שהיה שם ימים רבים, והיה להם ליתן דעתם על כבוד השי"ת, ועל הנס וקידוש השם שהארון חזר בדרך פלא, ולכן נעשו, משא"כ במי שמברך ברכות ועוסק במלאכתו, אינו חמור כ"כ. ופשוט.

מו. וכן נראה בספר "רבינו" על מרן הראש"ל זצ"ל (בעמ' ק"צ) שכתב וז"ל "אני תמיד רואה

כל הנ"ל מברכת הטוב והמטיב, וצ"ע. (וגם קצת סתר דברי עצמו בחזו"ע פורים דלקמן). וע' לקמן.

הנראה לענ"ד עיקר בכל זה

ולענ"ד ליישב בס"ד, דדעת מרן הב"י שמחד כתב (בסי' ס"ו) "אבל קודם שגמר גאל ישראל יכול להניח טלית בלא ברכה בעודו קורא ק"ש וברכותיה, שהרי בעוד שהוא קורא ק"ש מותר לו לעסוק במלאכתו, חוץ מבפרק ראשון כמו שנתבאר בסי' ס"ג", ודבריו ברורים שמתיר לעשות מלאכה בעת ברכות ק"ש, וכפי שכתב המשנ"ב בשעה"צ הנ"ל.

ומאידך פסק בשו"ע (בסי' קפ"ג סע' י"ב, ובסי' קצ"א סע' ג') שאסור לברך ברכת המזון בעודו עוסק במלאכתו, ע"כ שאין האיסור אלא בברכת המזון בלבד, מפני שהיא של תורה. ולכן הביא חידוש זה רק בדיני ברכת המזון ולא בשום מקום אחר. ודלא כספר חסידים והט"ז וסיעתם. וברכת הטוב והמטיב אף שהיא מדרבנן^מ, מ"מ כברכת המזון של תורה עשאוה, מאיזה טעם שיהיה, אך אין ללמוד ממנה לשאר ברכות. ואין לך בחידוש הירושלמי, אלא מה שנזכר בדבריו להדיא, דהיינו ברכת המזון^מ ותו לא. (וע' בהערה לעניין ברכות התורה וברכת מעין שלוש^{מט}).

את רבינו וכו' מברך אשר יצר והיה תו"כ הברכה מתעסק בדברים אחרים, וזה היה קשה בעיני כי לא הבנתי. עד שהיום (כ"ט טבת תשס"ב). וע' הליכות עולם ח"ג עמ' ל"ח עד עמ' מ"ה. ד.א.) רבינו כתב הלכה לעניין מה שאומר הרב גדולות אלישע שהנשים בבגדד היו נוהגות לברך על הדלקת הנרות ותו"כ הברכה היו מדליקות הנרות, והרב גדולות אלישע אמר שזה לא טוב, כי אסור לעסוק בשום דבר בתו"כ הברכה, והביא רבינו את המקור לדין מדברי מרן (בסי' קפ"ג סע' י"ב) שאסור לברך כשהוא עוסק במלאכתו. ורבינו אמר שמרן דיבר דוקא בברכת המזון, אולם הט"ז כתב שזה בכל ברכה, אבל רבינו הוכיח שמרן דיבר רק על ברכת המזון ואילו בשאר הברכות אין בעיה, מכאן הבנתי על מה סמך רבינו בענין ברכת אשר יצר עכ"ל. (וע' בהערה לקמן בסוף המאמר).

מז. וידוע שיש דעות דהטוב והמטיב דאורייתא, אך לא קי"ל הכי.

מח. ונראה שאף אם מברך ברכת המזון שאינה מהתורה, וכגון שאכל לחם ולא שבע, לא פלוג רבנן ואסור. וכן מסתבר לענ"ד.

מט. ונראה שבברכות שיש בהם מחלוקת ראשונים האם הם מהתורה או מדרבנן, כגון ברכת התורה (ע' משנ"ב סי' מ"ז סק"א) וברכת מעין שלוש (ע' שעה"צ סי' ר"ח סק"א), אף שלדעת מרן השו"ע נראה שהם מדרבנן (ע' שו"ע או"ח סי' ר"ט סע' ג', וע' בשו"ת יביע אומר ח"ח או"ח סי' ה' אות ג'), מ"מ כיון שיש בזה ס"ס להחמיר, דהיינו ספק אם הם ברכות דאורייתא

וכבר כתבתי לעיל, שאף הרמב"ם כתב (הלכות ק"ש פ"ב ה"ד) "מי שהיה עוסק במלאכה, מפסיק עד שיקרא פרשה ראשונה כולה, וכן האומנין בטלין ממלאכתן בפרשה ראשונה, כדי שלא תהא קריאתן עראי, והשאר קורא הוא כדרכו ועוסק במלאכתו, אפילו היה עומד בראש האילן או בראש הכותל קורא במקומו ומברך לפניה ולאחריה" ע"כ. הרי להדיא כדברי מרן הב"י, שמברכים ברכות ק"ש בעת עסק מלאכה.

ויש להביא סמך נוסף לדרך זו, ממש"כ רבינו יונה בברכות (ט' ע"א ברי"ף) בטעם החילוק שבין פרק ראשון לפרש שני, וז"ל "ומתוך מ"ש הרי"ף ז"ל משום דלא לשוי ליה עראי אמרו דבטלין ממלאכתן בכל הפרק הראשון, שמעינן דמפרק ראשון ואילך אינו אלא מדרבנן, דאם איתא דהוא מן התורה, הוה לן למיחש דלא לישוי להו עראי לכל שאר הפרקים, כי היכי דחיישינן בפרק ראשון" ע"כ. ולפי"ז נאמר דאף ברכות שהם מדרבנן, דמו לפרק שני, ודו"ק.

ואחר העיון נראה שזו כוונת בעל שו"ע הרב הנ"ל (בסי' קפ"ג סע' י"ד)

שכתב "אסור לעשות מלאכה בעודו מברך וכו'. וזה אינו נכון לכתחילה גם בשאר ברכות וכו', וכן בקריאת שמע אפילו מפרק שני ואילך" ע"כ. ור"ל, שבברכת המזון דאורייתא, אסור מדינא, ואילו בשאר ברכות שהם רק דרבנן, מדינא מותר, אלא ש"אינו נכון לכתחילה". ולפי"ז ק"ש מפרשה שניה ואילך שהיא מדרבנן (לרוה"פ), ג"כ מדינא מותר (והדברים מפורשים בר' יונה הנ"ל), אלא שאינו נכון כנ"ל, וזהו שכתב "וכן בק"ש אפילו מפרק שני", דהיינו אפילו שפרק שני עיקרו ק"ש, ושייך למצוה דאורייתא, אפ"ה מותר מפרק שני והלאה. ומה שסיים "משא"כ מלאכה בידים לא מנעו אלא בפרק ראשון של קריאת שמע", ר"ל דהרי להרבה פוסקים כל פרשה ראשונה דרבנן, ורק פסוק ראשון מהתורה, ומאי שנא פרשה ראשונה (מלבד פסוק ראשון) מפרשה שניה. על זה חילק דבפרשה ראשונה החמירו יותר (ורק מש"כ "מלאכה בידים" צל"ע). כ"נ לענ"ד ביאור דבריו, ודו"ק.

ואולם לט"ז וספר חסידים וסיעתם שאוסרים לעשות מלאכה אף בשאר ברכות, עדיין קשה מהש"ס הנ"ל

ודמו לברכת המזון, ואת"ל שהם רק מדרבנן, שמא הלכה כהט"ז והספר חסידים והאחרונים שאף בברכות דרבנן אסור לעשות מלאכה, לכן למעשה ודאי שיש להחמיר.

ואין לומר דאין להחמיר בס"ס דרבנן (ע' בשו"ת יביע אומר ח"י יו"ד סי' נ"ח, וח"ד אות כ"א ד"ה ועינא דשפיר), מפני שלפי דברי הט"ז יש בזה עונש ואיסור מהתורה ח"ו, ולכן ודאי שיש להחמיר בזה, כ"נ לענ"ד. ובלא"ה, ע' לקמן שלמעשה יש להחמיר אפילו בברכות דרבנן, וכדעת הט"ז וסיעתו.

בברכות, ומדין הרמב"ם והשו"ע הנ"ל שפסקו כן שמותר לעסוק במלאכתו בעודו קורא פרשה שניה של ק"ש, ולא מצינו שהט"ז או אחד מהאחרונים חלק עליהם ואסר דבר זה, מפני שהוא תלמוד ערוך.

ולדבריהם אולי צריך לדחוק ולחלק כפי שכתב השואל בשלמת חיים הנ"ל (סי' י"ג), וז"ל "ויש לומר דבברכה דאורייתא כמו ברהמ"ז, גם הט"ז מודה דאסור לעשות מלאכה בשעה שמברך, אף אם התחיל קודם לעשות. אלא בברכה דרבנן, אפשר דיסבור דאם התחיל קודם, אין צריך להפסיק, ובזה יהא ניתא הדין דסי' ס"ג דשם מיירי דהתחיל קודם" ע"כ. והיינו שאם יש "תרתיה לטיבותא", ברכה דרבנן, והתחיל במלאכה לפני הברכה, מותר להמשיך, ובזה מיירי הש"ס בדין פרשה שניה של ק"ש וברכותיה. וכ"נ לענ"ד עיקר, וה' יאיר עיני. (אך ראה לקמיה שיש ליישב בפשיטות יותר, לפמש"כ הרמב"ן במלחמות).

תירוץ הרמב"ן במלחמות

והנה בס"ד מצאנו לרמב"ן ז"ל במלחמות (ברכות ט' ע"א בדפי הרי"ף), שכבר עמד בסתירה זו בין הבבלי לירושלמי, ודבריו קילורין לעין, וז"ל שם "אלא ודאי אפילו היכא דלא בעי כונה אסור לרמוז ולקרוץ ולעסוק בדבר משום

שלא יהו מצות עראי עליו, אלא שמפרשה ראשונה ואילך הקילו בה, ואפשר שהטעם כמו שאמרו בירושלמי מה בין פרק ראשון מה בין פרק השני, אמר רבי חנינא כל מה שכתוב בזה כתוב בזה, מעתה לא יקרא אלא אחד, אמר רב עולא הראשון ליחיד, והשני לצבור, הראשון לתלמוד, והשני למעשה. או שמא מפני שאין חכמים מטריחין על האדם יותר מדאי, ולפיכך לא גזרו בפרק שני, שמדות חכמים בכל מקום כך היא וכו', אבל כאן בפועלים יש לו דעת נוטה שאין הפירוק הזה אלא לדעת הסובר כל הפרשה כולה בכוונה, הא לדברי רבא, פסוק ראשון בטלין, מכאן ואילך עוסקין במלאכתן, שאין מטריחין על הפועלים אלא לצאת ידי חובה בלבד, ומכאן ואילך קרוב לאונס חשיב וכו', וכן בבהמ"ז אין עוסקין במלאכתן ומברכין, שהרי אמרו כאן מברכין לאחריה שתיים ואלמלא מפני ביטול מלאכה ודאי שהיו מברכין ארבע כתקונן, וכך אמרו בירושלמי, תני לא יהא מרמז בעיניו וקורא, ותני כן הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית הרי אלו מברכין ברכה הראשונה וכוללים של ירושלים בארץ וחותמין בארץ וכו', אמר ר' מונא ז"א שאסור לעשות מלאכה עד שעה שיברך, ולכן אמרינן יעשה מלאכה ויברך, הא למדנו שהמברך אסור לעשות מלאכה, וכן השומע מן המברך, שאלמלא

כן היו מברכים ארבע או היה בע"ה מברך ופועלים עסוקין במלאכתן ושומעין, וכל זה כדי שיעשה המצות עיקר ולא יעשה עראי, ומכאן אתה דן לק"ש כמו שמפורש בירושלמי, אלא שהקלו בפרשה שניה בגמרתינו, וכן פסק רבינו הגאון, וכן כתוב בסדור מר רב עמרם ריש מתיבתא עכ"ל^א.

ודבריו מאירי עיניים ומשמחי לב, שבאמת אסור לעשות מלאכה בעודו מברך, וכמבואר בירושלמי. ומה שהקלו בפרשה שניה של ק"ש, קולא מיוחדת היא, משני טעמים. או משום שפרשה שניה חוזרת ומפרטת מה שכלול

כבר בפרשה ראשונה^ב, ור"ל שלכן אינה חשובה כ"כ, ולזה הקלו בה. (וצ"ל שאף שהברכות אינם מעניין זה, מ"מ לא ראו להחמיר בהם יותר מפרשה שניה, ודו"ק). או משום שלא רצו להטריח, ופועלים כמעט כאנוסים חשובים, ו"מדות חכמים בכל מקום כך היא"^ג. ור"ל, הם אמרו והם אמרו, חכמים אמרו שאסור לעשות מלאכה בכל הברכות, ואפילו לפועלים, כדחזינן בברכה רביעית דברכה"מ, והם שהתירו בפרשה שניה (ובברכות ק"ש, כנ"ל ברמב"ם ובב"י), ואף שבאמת אין סברא ברורה לחלק, כך אמרו חז"ל. כ"נ לענ"ד ביאור דבריו.

נא. וע"ע ברשב"א בברכות (ט"ז ע"א ד"ה לא) שכתב "ויש לי לומר לפי דבריהם, דמה שהחמירו בפרשה ראשונה דלא לשוויה עראי טפי משאר הפרשיות, משום דכתיב בה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, ונהי דלא קיימא לן הכי לכוונה ממש, מ"מ בעינן שיהא הלב נח מלהתעסק בדברים אחרים" ע"כ. אכן רבינו יונה (ט' ע"א) כתב הטעם "ומתוך מ"ש הרי"ף ז"ל משום דלא לשוי ליה עראי אמרו דבטלין ממלאכתן בכל הפרק הראשון, שמעינן דמפרק ראשון ואילך אינו אלא מדרבנן, דאם איתא דהוא מן התורה, הוה לן למיחש דלא לישוי להו עראי לכל שאר הפרקים, כי היכי דחיישינן בפרק ראשון" ע"כ. וראה לקמן.

נב. וצ"ע מפרשה שלישית. וי"ל.

נג. והנה ביסוד הדברים, דומים תירוצי הרמב"ן לתירוץ הפמ"ג הנ"ל, דשאני פרשה שניה שבק"ש וקילא טובא משאר מצוות ובברכות. ואף מה שחידש הפמ"ג שטעם הקולא הוא מפני שק"ש חשיב כת"ת, הן דבריו קרובים לתירוצו הראשון של הרמב"ן, שקוראים פרשה שניה רק כחזרה וכפירוט של פרשה ראשונה, אך אינה ממש "קריאת שמע", ובלשון הרמב"ן "ואפשר שהטעם כמו שאמרו בירושלמי מה בין פרק ראשון מה בין פרק השני, אמר רבי חנינא כל מה שכתוב בזה כתוב בזה, מעתה לא יקרא אלא אחד, אמר רב עולא הראשון ליחיד, והשני לצבור, הראשון לתלמוד, והשני למעשה". ומעתה כבר אין רחוק לומר ממש כהפמ"ג, דמפרשה שניה נחשב הדבר כקורא בתורה. (ומה שאמרו שגדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מקורא בתורה, אולי צ"ל דדברי אגדה הם).

האם לדעת הרמב"ן ר' יונה והרמב"ם אסור לעשות מלאכה בכל הברכות

רק בברכות דאורייתא (והדומה לה
כברכת הטוב והמטיב), ולענ"ד אין בדברי
הרמב"ן שום גילויי"ד מפורש"ה בשאלה זו.

אכן נראה שדעת הר"ר יונה הנ"ל אינה
כדעת הרמב"ן, שהרי חילק בין פרק
ראשון לשני, שהראשון מהתורה והשני
מדרבנן. משמע שר"ל שבכל ברכות

אכן כמובן עדיין יש להסתפק בדברי
הרמב"ן, אם ה"ה שאסור לעשות
מלאכתו אף בברכה דרבנן, וכדעת הט"ז,
או שיוכל להודות לב"י שכל האיסור הוא

נד. והנה הערך השולחן (או"ח סי' ס"ג דין ח' גבי אומנין) כתב "ולכו"ע אפילו בשאר ברכות
דרבנן אסור לעשות מלאכה, דאל"כ אמאי אין הפועלים מברכין ד' דברכה"מ והמוציא לדעת
הרמב"ם, הא יכולין לברך בשעת מלאכה. וכ"כ ט"ז (בסי' קצ"א), ודלא כפר"ח. מיהו במרדכי
בפ"ו דחולין, והרשב"א (בתשובה סי' שפ"ב) כתבו דאפשר למו"ל ולברך כאחד, ע"ש עכ"ל.
ומש"כ לכו"ע, אינו מדויק לענ"ד, דדעת הרמב"ם והב"י אינה כן וכמבואר. ומש"כ בדעת
הרשב"א ובמרדכי שם, הנה אם הם סוברים כדעת הרמב"ם והב"י, אין קושיא. אך לדעת הט"ז
וסיעתו, שמא יש לחלק כפי שכתבנו בהערה לעיל, דשאני התם שעוסק בצורכי מצוותו, ודו"ק.
(והראיה ממה שפועלים אינם מברכים ברכת הטוב והמטיב, יש לדחות, שהבבלי לא כתב
שהטעם הוא כירושלמי שאסור לעשות מלאכה, ואפשר שהטעם הוא משום שחכמים לא רצו
להטריח).

ואח"ז חשבתי להביא ראיה ליסוד הסברא הנ"ל, דהנה בעניין תפלה קי"ל בריש פרק ה' דברכות
(ל' ע"ב) "אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו, ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק",
וכ"פ מרן השו"ע (או"ח סי' ק"ד סע' א'), ועוד קי"ל (בסי' צ"ו סע' א') דאסור אפילו להחזיק
חפץ בידו בשעת תפלה. וע"ע בשו"ע (בסי' צ"ח ובסי' ק"א) בעניין חיוב הכוונה בתפלה.
וכתב המשנ"ב (בסי' ק"ד סק"א) "ואפילו רמיזה בעלמא אסור", הרי דדין תפלה חמיר לכו"ע,
ואסור כמובן להתפלל ולעשות מלאכתו וכד'. ואעפ"כ, הנה בר"ה (ל"ד ע"ב) איתא "רב פפא
בר שמואל קם לצלווי, אמר ליה לשמעיה כי נהירנא לך תקע לי אמר ליה ע"כ. הרי שמותר
לרמז בתפלה (י"ג "נחירנא", היינו נחירה בקול או בתנועת יד). וע' ברכ"י (בסי' ק"ד אות א'
ואות ג'), ובמחבר"ר שם (אות א', והובא בקשר גודל סי' י"ב ס"ק ל"ט), ובמשנ"ב הנ"ל (ק"ד
סק"א), שלמדו מזה הפוסקים שמותר לגעור (ע"י תנועות, או הוצאת קול הברה בלא דיבור
ממש) בחינוך בוכה באמצע תפלתו ומפריע לו. ולכאורה תימה, והרי אסור לעשות פעולות
בתפילתו.

אלא ע"כ כיון שהוא צורך התפלה עצמה, התיירו, ולכן מותר להחזיק לולב בחג, וסידור בעת
התפלה (כמבואר בסי' צ"ו סע' ב'). וא"כ כ"ש בברכות, דכל שהוא צורך הברכה עצמה, התיירו.
ובזה ניחא מנהג אבותינו הקדושים לפרוש כפיהם כלפי מעלה בעת ברכת המזון באמירת
"פותח את ידיך", וכ"כ בספרים הקדושים. והטעם הוא כנ"ל. ולעיל כבר הבאנו דין הרי"ף

ומצוות דרבנן מותר לעשות מלאכתו¹⁰. (בברכות ט' ע"א וע"ב בדפי הרי"ף) כמו"כ, הרמב"ם כלל לא הזכיר את דין הירושלמי שאסור לעשות מלאכה אפילו בעת ברכת המזון דאורייתא¹¹. גם הרי"ף

והרמב"ם שנפסק בשו"ע (או"ח סי' קפ"ג סע' ב') שבעת ברכת המזון גופא מוזג היין בברכת הארץ, והכל מהטעם המבואר.

נה. ואף ששמע מדברי הרמב"ן בתירוצו השני, שאסור לעסוק במלאכתו אפילו בפרשה שניה (אילולי שמדובר בפועל, והטעם שרצו להקל על פועלים מפני שכאנוסים נחשבים), וא"כ בפשטות פרשה שניה דרבנן לרוה"פ, ולפי"ז יש ראייה מהרמב"ן שאוסר לעשות מלאכה אף במצוות דרבנן, וכדעת הט"ז הנ"ל. מ"מ אפשר שלתירוצו הראשון שכתב שהקלו בקריאת פרשה שניה שאינה אלא לחזרה, שוב אין מקור לאסור במצוות דרבנן, שלהיפך משמע, שכל מצוה דרבנן אינה חמורה כ"כ, ויש ללמוד מפרשה שניה שבק"ש, להקל בכל מצוות דרבנן, ודו"ק. (ודין הירושלמי הוא רק בברכה"מ, וכדין פרשה ראשונה). ויש לפלפל בזה.

ויש לדחות עוד בפשיטות, דבאמת פרשה שניה חמירא בדיוק כברכת הטוב והמטיב שאחר ברכת המזון דאורייתא, מפני ששניהם דרבנן, ושניהם מחוברים ושייכים למצוה דאורייתא. ולכן, כמו שאסרו בירושלמי לעשות מלאכתו בעת ברכת הטוב והמטיב, שאף היא חלק ממצוה דאורייתא של ברכת המזון, כמו"כ גם פרשה שניה של ק"ש, אף היא חלק מק"ש דאורייתא (וע' בשו"ע בסי' ס"ח סע' א' שספק קרא ק"ש, חוזר אף על הברכות, ומוכח שדין הברכות כדין הק"ש, ויש לזה עוד ראיות). ולכן אילולי תירוצי הרמב"ן למה הקלו לפועלים, אסור לעשות מלאכה בפרשה שניה, וכדין פרשה ראשונה (ועל זה דחה הרמב"ן שבכ"ז הקלו לפועלים משני טעמים), אך אין ראייה ללמוד מכאן לכל ברכה דרבנן, וכמבואר בדעת מרן הב"י, ודו"ק.

נו. ואולי אף דעת הרשב"א בהערה לעיל כדעת הר"ר יונה, ודו"ק.

נז. אמנם ע' ברמב"ם בהלכות ברכות (פ"ד ה"א) שפסק שיש לברך ברכה"מ בישיבה. אך יש לחלק כמובן. ואף שרבינו מנוח בהלכות ברכות (פ"ב ה"ב) הביא דברי הירושלמי, אפשר שלא בדעת הרמב"ם כתב כן, אלא מדנפשיה ס"ל. (והרמב"ם שם רק הביא הדין שברכת המזון של פועלים היא בדילוג, אך לא הביא דברי הירושלמי דזאת אומרת שאין לברך ועודו עסוק במלאכתו).

נח. ואמנם בהלכות ברכות (פ"ב ה"ב) פסק הרמב"ם שפועלים אינם מברכים ברכת הטוב והמטיב (ומזה הביא הערך השולחן הנ"ל ראייה לדרך הט"ז). אך הרי הוא גם דין הבבלי (בברכות ט"ז ע"א), והבבלי לא הזכיר שהטעם הוא מחמת שאסור לברך בעודו עוסק במלאכה כדברי הירושלמי. ואפשר שהטעם הוא כדי שלא להטריח הפועלים (ובאמת יש מן הטורה

והמטיב, אינו מטעם שאסור לברך ועודו עסוק במלאכתו כירושלמי, אלא מטעם שלא הטריחו לעשות כן, אך אם ירצה לעשות כן, רשאי). ומאידך, כתב הרמב"ם להדיא, שפועלים מברכים ברכות ק"ש בעודם עסוקים במלאכתם. ולפענ"ד כך היא גם דעת מרן הב"י, ורק לעניין ברכת המזון, החמיר השו"ע כירושלמי, אף שהרמב"ם השמיט דין זה, וכנ"ל. וע"ע בשו"ת אורח משפט (סי' מ"א).

סיכום והעולה מכל האמור

הנה ממה שמבואר בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ה) שתיקנו חכמים לפועלים לכלול ברכת בונה ירושלים בתוך ברכת הארץ, ולדלג על ברכה רביעית ברכת הטוב והמטיב, ולא תיקנו להם לברך אותם בעודם עסוקים במלאכתם, למדנו בירושלמי שאסור לברך ברכה רביעית בעודו עוסק במלאכה. וכן פסקו כמה מרבתינו הראשונים (אך הרי"ף והרמב"ם השמיטו דין זה, כאמור), וכ"פ מרן השו"ע (סי' קפ"ג סע' י"ב, ובסי' קצ"א סע' ג') והפוסקים. וכתבו הפוסקים שטעם האיסור, כדי שיכוין ליבו היטב לברכה (לבוש ועוד). והט"ז (בסי' קצ"א סק"א) ועוד פוסקים כתבו הטעם, כדי שלא יעשה מצוות השי"ת בדרך עראי ומקרה. וכבר קדמו הרמב"ן במלחמות בטעם זה. וכבר כ"כ בספר חסידים (סי' מ"ו), והחמיר בזה מאד.

ומברכת הטוב והמטיב שהיא דרבנן, לכאורה יש ללמוד לאסור בכל הברכות שאף הן מדרבנן, וכ"כ הט"ז, והביאוהו פוסקים רבים. והוסיפו שה"ה שאסור לעשות אפילו תשמיש קל, וכ"כ המג"א שם (סק"ב), ושה"ה שאסור לעשות פעולות ומלאכות או ללמוד תורה בזמן קיום כל מצווה, ולאו דוקא בעת אמירת הברכות, וכ"כ שם הט"ז להדיא, והביאו הביאור הלכה (בסי' קצ"א ד"ה אסור).

אלא שבבבלי בברכות (ט"ז ע"א) מוכח, שמותר למי שעוסק במלאכתו להמשיך בה בעת שקורא פרשה שניה של ק"ש, וכ"פ הרמב"ם (בהלכות ק"ש פ"ב ה"ד), והשו"ע (סי' ס"ג סע' ו' וסע' ז') וכל הפוסקים, ובפשטות ה"ה לברכות ק"ש, וכ"כ להדיא הרמב"ם שם, והב"י (בסי' ס"ו), והדברים לכאורה סותרים.

ומצאנו שנאמרו כמה דרכים ליישב הסתירה, אולם נראה שהסתירה גדולה, וכל התירוצים שניתנו דחוקים מאד, וכפי כתב המשנ"ב שסתירה זו צע"ג.

והיה נראה לי, אילולי דברי הפוסקים שפסקו גם דין הבבלי וגם דין הירושלמי, שבאמת הבבלי חלוק על הירושלמי בזה, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ופליגי, ולבבלי מותר לעשות מלאכה בעודו מברך, ולירושלמי אסור לקרוא

לברך בעודו עוסק במלאכה, ולכן העדיפו שידלגו לגמרי על ברכת הטוב והמטיב, אך לא מצד שאסור לברך בעודו עוסק במלאכה.

שהיא רק מדרבנן, מ"מ כברכת המזון של תורה עשאוה, מאיזה טעם שיהיה, אך אין ללמוד ממנה לשאר ברכות. ונראה שזו גם דעת הר"ר יונה, ע' לעיל. ואפשר שזו דעת הרי"ף והרמב"ם שהשמיטו האיסור של הירושלמי. (ואפשר שגם דעת הרשב"א כן, ע' בהערה לעיל. ויתכן שזו גם דעת בעל שו"ע הרב מדינא, ע' לעיל).
אולם לדעת ט"ז וספר חסידים וסיעתם שסוברים שאף בשאר ברכות ומצוות דאורייתא ודרבנן אסור לעשות מלאכתו, לשיטתם צריך לחלק כפי שכתב השואל בשלמת חיים הנ"ל (בסי' י"ג), וז"ל "ויש לומר דבברכה דאורייתא כמו ברהמ"ז גם הט"ז מודה דאסור לעשות מלאכה בשעה שמברך, אף אם התחיל קודם לעשות, אלא בברכה דרבנן אפשר

פרשת ק"ש בעודו עוסק במלאכתו. אך מדברי רוב הפוסקים אין נראה כן, וע' בהערה נט.

ולכן נראה לענ"ד, דדעת מרן הב"י שמחד כתב (בסי' ס"ו) "אבל קודם שגמר גאל ישראל יכול להניח טלית בלא ברכה בעודו קורא ק"ש וברכותיה שהרי בעוד שהוא קורא ק"ש מותר לו לעסוק במלאכתו חוץ מבפרק ראשון כמו שנתבאר בסימן ס"ג", ומאיך פסק (בסי' קפ"ג סע' י"ב, ובסי' קצ"א סע' ג') שאסור לברך בעודו עוסק במלאכתו, ע"כ שלדעתו, אין האיסור אלא בברכת המזון בלבד, מפני שהיא של תורה. ולכן הביא חידוש זה רק בהלכות ברכה"מ, ולא בשום מקום אחר. ודלא כספר חסידים והט"ז וסיעתם. וברכת הטוב והמטיב אף

נט. ואח"ז מצאתי שכדברי כאן, כבר כתב הגאון רבי אליהו ישראל בספרו כסא אליהו על השו"ע (או"ח ס' ס"ג אות ה') שכתב וז"ל "וכפי זה נראה דהירושלמי היפך תלמודא דידן הוי, ולא קי"ל כוותיה, דהא הוכחנו מש"ס דידן דמברכין גם לפני ק"ש ולאחריה, ובבדאי דאין בטלין ממלאכתן אלא בפרשה ראשונה לבד כדבר האמור, וא"כ הירושלמי הזה דקאמר רבי מנא ז"א שאסור לעשות מלאכה בשעה שמברך, אין לדקדק מיניה דברכות שהם מדאורייתא אסור לברך בשעת מלאכה ודרבנן שרי, דהא אפילו ברכות דאורייתא דהיינו אמת ויציב שהוא דאורייתא (ע' ברכות כ"א ע"א), אומרים אותו הפועלים והם עוסקים במלאכתם, ודו"ק היטב בכ"ז עכ"ל. ודבריו צ"ע, שלכאורה התעלם מפסק השו"ע בשני מקומות (קפ"ג סע' י"ב, וקצ"א סע' ג'). ועל עיקר דבריו, חלק הפר"ח (בסי' ס"ג, והכסא אליהו הביא דבריו), והוכיח מסתימת הדברים שפועלים אינם מברכים כלל ברכות ק"ש, עיי"ש. וע' מש"כ בזה הערך השולחן שם.

אכן באמת כבר כתבנו שהרמב"ם כתב להדיא (ק"ש פ"ב ה"ד) דמותר לעשות מלאכתו בעודו מברך ברכות ק"ש, וכפי שהקדים הפר"ח גופיה. וגם השמיט הרמב"ם דין הירושלמי הנ"ל דאסור לעשות מלאכה בברכת המזון (וע' בהלכות ברכות פ"ד ה"א). וכן השמיט הרי"ף דין הירושלמי. ולדברי הרמב"ם והרי"ף צ"ל שהבבלי חולק על הירושלמי, ופסק הרמב"ם כהבבלי, וזו ראייה לסברת הכסא אליהו, ודו"ק.

והשני למעשה", כלומר שפרשה שניה קלה יותר משאר ברכות. "או שמא מפני שאין חכמים מטריחין על האדם יותר מדאי, ולפיכך לא גזרו בפרק שני, שמדות חכמים בכל מקום כך היא" ע"כ.

ולעניין הלכה נראה בס"ד, שכל דברינו לא היו אלא לפלפולא בעלמא, דלעניין דינא, עלינו לקבל דברי הט"ז וכל האחרונים, ועל צבאם ר"י החסיד, שהדבר אסור מדינא ואיסור חמור הוא, מפני שאף אם באמת דעת הב"י להקל בזה (כפי שנראה עיקר לענ"ד בדעתו), מ"מ מאחר שלכו"ע אין ראוי לעשות כן כלל וכמבואר לעיל, ולא מצאנו שום פוסק שיפסוק להדיא כפשטות דברי הב"י, ממילא למעשה א"א להקל בזה כלל, וע' בהערה⁵. (ובפרט שהפוסקים שאסרו, אסרו הדבר בתוקף ובחמורה,

דיסבור דאם התחיל קודם, אין צריך להפסיק, ובזה יהא ניחא הדין דסי' ס"ג דשם מיירי להתחיל קודם" ע"כ. והיינו דאם יש תרתי לטיבותא, גם ברכות דרבנן, וגם החל במלאכה לפני הברכה, יש להקל. (ולעיל הובאו גם תירוצי הפמ"ג והגר"ז).

אמנם בהגלות דברי הרמב"ן במלחמות, יש ליישב דעת הט"ז וסיעתו בשני האופנים שכתב הרמב"ן, דהיינו שבאמת אסור לעשות מלאכתו אפילו בעת ברכה דרבנן, ומה שהתירו לעסוק במלאכתו בפרשה שניה של ק"ש והלאה, היה או מפני "שאמרו בירושלמי מה בין פרק ראשון מה בין פרק השני, אמר רבי חנינא כל מה שכתוב בזה כתוב בזה, מעתה לא יקרא אלא אחד, אמר רב עולא הראשון ליחיד, והשני לצבור, הראשון לתלמוד,

---

ס. ומה שהביא בספר "רבינו" הנ"ל, הנה ידוע שאין ללמוד ממעשה רב (ע' ב"ב ק"ל ע"ב). ואמנם ביביע אומר הנ"ל כתב "ולכן מה שיש נוהגים לברך על נט"י בשעה שמנגבים ידיהם, יש להם על מה שיסמוכו", אך אפשר ששם סמך על סברות נוספות להקל (שהניגוב הוא צורך הברכה קצת ועוד), אלא שקיצר שם, וצ"ע.

ושוב נזכרתי שיש להוכיח כן, שאף לדעת מרן הראש"ל זצ"ל, למעשה צריך להורות כדעת כל האחרונים להחמיר אף בשאר ברכות, שבחזו"ע פורים (עמ' ע"ו) כתב וז"ל "ואין לגלול המגילה בשעה שמברך" ע"כ. ובהערה שם (מ"ו) כתב "פרי חדש (תרצ"ב ס"א) ע"פ הירושלמי. תפלה לדוד (דף פ"ו ע"א)" עכ"ל. וז"ל הפר"ח שם "ומה שכתב (הכנה"ג בהגה"ט) שלא יגלול ויברך, יצא לו מהא דאמרינן בירושלמי (פרק ב' דברכות הלכה ה'), אסור לעשות מלאכה עד שיברך" עכ"ל. והרי מוכח שאף החזו"ע מודה לכל הנ"ל, דאף בברכות דרבנן (ברכת "הרב את ריבנו", ואפילו שאינה אלא מנהג ולא חובה, ע' שו"ע או"ח סי' תרצ"ב סע א', ודו"ק) אסור לעשות מלאכתו.

(עכ"פ נראה שיש ללמוד זכות על רבים שמקילים בעיקר דין זה בברכות ומצוות דרבנן, וכמפורסם, ולענ"ד יש להם אילנות גדולים לסמוך עליהם, דהיינו הרי"ף והרמב"ם והב"י,

והזהירו שיש על זה עונש חמור המפורש
בתורה ח"ו).

כ"ש בהגלות נגלות דברי אביהן של
ישראל הרמב"ן ז"ל במלחמות
(ברכות ט' ע"א ברי"ף), שפוסק את דין
הירושלמי, וכ"פ הראבי"ה והאשכול
וספר הבתים ורבינו מנוח, שאסור לעשות
מלאכה בעת שמברך ברכה (ואפשר שאף

בברכה דרבנן דעת הרמב"ן לאסור, ע'
בהערה לעיל מש"כ לפלפל בזה), ופוסק
גם את היתר הבבלי לעשות מלאכה בעת
קריאת פרשה שניה של ק"ש, וביאר שאין
בדברים סתירה כלל, וכפי שכתב ליישב
בשני דרכים, לכן ודאי שלמעשה חלילה
להקל בדין זה. והנראה לענ"ד כתבתי
בס"ד.

